

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Andra Kirotaja

**LÄHISUHTEVÄGIVALLA OHVRI ÄRATUNDMISEGA
SEOTUD PROBLEEMID PATRULLPOLITSEINIKEL**

Lõputöö

Juhendaja:
Kadri-Ann Lee, MA

Kaasjuhendaja:
Riina Kroonberg, MA

2023 Tallinn

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni, 2023
Töö pealkiri eesti keeles: Lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisega seotud probleemid patrullpolitseinikel	
Töö pealkiri võõrkeeles: Problems related to the recognition of a victim of domestic violence by patrol police officers	
Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja sisaldab inglisekeelset resümeeid. Töö maht on 55 lehekülge.	
Lõputöö eesmärk oli selgitada välja patrullpolitseinikele lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel enim raskusi tekitanud mõjurid. Eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud kolm uurimisülesannet: anda teoreetiline ülevaade lähisuhtevägivalla olemusest, ohvri ja vägivaldsete tunnetest ning kahesuunalisest vägivallast; analüüsida ja kirjeldada läbiviidavate intervjuude põhjal, kuidas patrullpolitseinikud tunnevad ära lähisuhtevägivalla juhtumise ohvri ning millised probleemid võivad selle käigus esineda; analüüsida teooriat ja uuringu tulemusi ning selle põhjal teha järeldused ja ettepanekud patrullpolitseinike teadmiste ja oskuste parandamiseks lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel.	
Lõputöö uurimisülesannete täitmiseks ja eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring, valimina rakendati etteavatsetud valimit. Andmeid koguti fookusgrupi intervjuuga, mille käigus intervjueriti 15 patrullpolitseinikku neljast prefektuurist. Uuringu tulemustest selgus, et patrullpolitseinikele põhjustavad enim raskusi ohvri äratundmisel juhtumid, kus üks osapooltest on kasutanud vägivaldset vastupanu, ning juhtumid, kus on aset leidnud vaimne vägivald. Esimesel juhul valmistab raskusi tõendamine, kumb osapool vägivaldset vastupanu kasutas. Teisel juhul tekitab raskusi vaimse vägivalla esinemise fakti tuvastamine, kuna puuduvad välised tunnused ning sageli ka muud tõendid. Peale selle segavad ohvrit tuvastamast vägivaldsete veenvus, patrullpolitseinike pinnapealsus väljakutsete lahendamisel, patrullpaariliste vajaka jääv infovahetus ning patrullpolitseinike eelarvamused. Tulemuste alusel esitati Politsei- ja Piirivalveametile kaks ettepanekut patrullpolitseinike teadmiste parandamiseks lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel.	
Lisad: –	
Võtmesõnad: lähisuhtevägivald, patrullpolitseinik, ohver, ära tundmine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: domestic violence, patrol officer, victim, recognition	
Säilitamise koht: –	
Töö autor: Andra Kirotaja	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Kadri-Ann Lee	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>
Kaasjuhendaja: Riina Kroonberg	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Kristian Jaani	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS	4
SISSEJUHATUS	5
1. LÄHISUHTEVÄGIVALLA TEOREETILISED ALUSED	9
1.1. Lähisuhtevägivalla olemus	9
1.1.1. Vägivalla liigid	12
1.1.2. Vägivalla tagajärjed	15
1.2. Ohvri ja vägivallatseja eristamise indikaatorid	16
1.2.1. Ohver	17
1.2.2. Vägivallatseja	21
1.2.3. Kahesuunaline vägivald.....	23
2. EMPIIRILINE UURING.....	27
2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim	27
2.2. Intervjuude tulemused	30
2.3. Järeldused ja ettepanekud	35
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY.....	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	51
Lisa 1. Fookusgrupi intervjuu küsimused.....	52
Lisa 2. Vägivalla erivormide lühikirjeldused	53
Lisa 3. Koodipuu	54

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

FRA – European Union Agency for Fundamental Rights, eesti keeles Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet

WHO – World Health Organization, eesti keeles Maailma Terviseorganisatsioon

raske vägivald – vägivaldne tegevus, mis seisneb ohvri löömisel, peksmisel, kägistamisel, põlema panemisel või tulega kõrvetamisel, noa või relvaga ähvardamisel või nende kasutamisel (Kadiani, *et al.*, 2020, p. 145)

paarisuhtevägivald – füüsiline, vaimne või seksuaalne vägivald, mis on pandud toime intiimpartneri poolt, kelleks võib olla nii praegune kui ka endine abikaasa, vabaabielupartner, poiss- või tüdruksõber või armuke (WHO, 2013)

SISSEJUHATUS

Lähisuhtevägivald on üks vägivalda vormidest. Vägivallakuritegude osakaal kuritegude koguarvust moodustas 2022. aastal peaaegu kolmandiku. Kuigi viimase paari aasta jooksul on registreeritud vägivallakuritegude arv kahanenud, on tegemist endiselt probleemiga, mis vajab erinevate riigiasutuste ja ühiskonna kooskõlastatud tegevust eesmärgiga ennetada kuritegusid ning vähendada kuriteoga toime pandud tagajärgede kahju. (Justiitsministeerium, 2023) Põhiseadus ütleb, et eelkõige tuleb kaitsta õigust elule, kuna see on eeldus ülejäänud õiguste kasutamiseks (Madise, *et al.*, 2020, lk 217). Vägivallakuriteod riivavad enim inimese õigust elule ning tema tervise kaitsele. WHO (2002, p. 5) defineerib vägivalda kui inimese elu või tervist kahjustava jõu või mõju tahtlikku kasutamist, mis hõlmab nii hooletusse jätmist kui ka igat liiki füüsilist, seksuaalset ja psühholoogilist väärkohtlemist. Seetõttu on vägivalda ennetuse ning tõkestamisega tegelemine siseturvalisust tagavate asutuste prioriteetne tegevussuund.

Käesoleva lõputöö teema on „Lähisuhtevägivalda ohvri äratundmisega seotud probleemid patrullpolitseinikel“. Lähisuhtevägivaldale lisaks kasutatakse käesolevas töös samatähendusliku terminina „perevägivalda“. Valdav enamus töös kasutatud allikatest käsitlevad peamiselt paarisuhtevägivalda ja selle vorme.

Teema on **aktuaalne**, kuna lähisuhtevägivald on väga levinud probleem Eestis – iga kolmas naine on elu jooksul kogenud lähisuhtes vägivalda (FRA, 2014, lk 19). 2022. aastal registreeriti 3244 perevägivallakuritegu, mis on võrreldes 2021. aastaga 14% vähem (Justiitsministeerium, 2023). Küll aga teatatakse aset leidnud vägivallast politseile või teistele abipakkuvatele asutustele vähe ning suur osa vägivallajuhtumitest ei jõuagi politsei uurimisse. Kui Euroopa Liidu riikides teatas viimasest vägivallajuhtumist politseile või mõnele teisele abipakkuvale organisatsioonile 30% ohvritest, siis Eestis vaid 13%, mis tähendab, et kuritegude statistikas ei kajastu reaalne kuritegude arv. (FRA, 2021, p. 77) Seega on lähisuhtevägivalda kuriteod Eestis varjatud, kuna inimesed ei julge või ei taha teavitada sellest politseid. Töö autor arvab, et põhjusteks võivad olla nii usaldamatus kui ka lootusetus, et keegi võib aidata. Peale selle on juhtunust teatamisele negatiivne mõju ühiskonnas levivatel hoiakutel.

Lähisuhtevägivalda vastu võitlemine on pikaajaline protsess ning on teema, mis vajab laialdast üldsuse tähelepanu ning sellega tegelevate ametnike järjepidevat erialast

täiendust. Siseturvalisuse arengukava aastateks 2020-2030 toob välja, et üks soovitud eesmärkidest on vähem füüsilist ja vaimset vägivalda. Selle saavutamiseks tuleb tõsta ühiskonna teadlikkust vägivalda vormidest ja esinemisest, edendada sellekohast arutelu internetis, parendada koostööd erasektori-, tervishoiu- ja haridusasutustega, tõsta spetsialistide teadlikkust radikaliseerumisest, **tagada vägivalda ohvrite terviklik abistamine ning tõkestada vägivalda korduvust.** (Siseministeerium, 2021, lk 21-22) Viimast kahte punkti loetelus käsitleb ka käesolev lõputöö. Abi osutamisel on oluline ametnike oskuslik probleemi lahendamine, sh. ohvri äratundmine ning aitamine, seades keskmesse tema heaolu ja turvalisuse. Et ennetada vägivalda kordumist, tuleb politseiametnikul vägivallatseja mõjutamiseks valida proportsionaalsed ja asjakohased meetmed, eeldusel et ametnik oskab eristada vägivallatsejat ohvrilt.

Töö aktuaalsust rõhutab ka „Vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025“, mille üks käsitletav valdkond on lähisuhtevägivalda ennetamine ja vähendamine. Strateegiline dokument toob välja asjaolu, et lähisuhtevägivald ei ole ühiskonnas piisavalt taunitud ning inimesed ei oska vägivalda ära tunda, mistõttu teatatakse politseile aset leidnud juhtumitest vähe (Justiitsministeerium, 2021, lk 12). Lisaks käsitleb dokument ühe probleemina ametnike puudulikke teadmisi vägivallast, mille lahendustena pakutakse välja vägivallateemadega kokku puutuvatele ametnikele supervisiooni võimaluse tagamist, spetsialistide teadmiste analüüsimist, et kavandada täpsemaid tegevusi teadmiste laiendamiseks jne (Justiitsministeerium, 2021, lk 17). Nii üks kui teine siseturvalisust kajastav riiklik strateegiline dokument kõneleb vägivalda (korduvast) esinemisest kui spetsialistide ja ülejäänud ühiskonna vähestest teadmistest tingitud probleemist.

Lõputöö teema on **uudne**, kuna teemat ei ole töö autorile teadaolevalt sellest vaatepunktist uuritud. Lähisuhtevägivalda temaatika on küll lai ning hõlmab endas erinevaid uuritavaid valdkondi, kuid senini ei ole käsitletud probleeme vägivallatseja ja ohvri ära tundmisel. Varem on kirjutanud Sisekaitseakadeemias tõendite kogumisest lähisuhtevägivalda juhtumites lõputööd Mutli (2022) „Kannatanu ülekuulamine ning tõendite kogumine lähisuhtevägivalda kuritegude kriminaalmenetluses“ ja Heinsar (2012) „Lähisuhtevägivalda juhtumite informatsiooni kogumise ja töötlemise protsesside analüüs (Jõhvi politseijaoskonna näitel)“. Peale selle on kirjutatud lähisuhtevägivalda tüpoloogiat ja esinemisvormidest lõputööd Raagmets (2022) „Vaimse ja füüsilise vägivalda koosinemine lähisuhtes“ ning Lempu (2012) „Lähisuhtevägivalda analüüs Ida prefektuuri

Rakvere Politseijaoskonna 2011. aasta näitel“. Sild on kirjutanud 2022. aastal lõputöö teemal „Patrullpolitseinike poolt lähisuhtevägivalla ohvrite taasohvristamise võimalikkus Põhja prefektuuri vormikaamerate salvestiste põhjal“, mis uuris patrullpolitseinike ja lähisuhtevägivalla ohvrite omavahelist suhtlust, et selgitada välja, kas ja kuidas võib patrullpolitseinike tegevus tekitada taasohvristamist.

2015. aastal Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi projekti „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhte vägivalla tõkestamiseks Eestis” raames läbiviidud ekspertuuring toonitab samuti lähisuhtevägivallaga tegelevate politseitöötajate täienduskoolituste vajadust. Nimelt toob uuring välja, et 2/3 kõikidest küsitatud politseiametnikest on seisukohal, et nad vajavad täiendavaid teadmisi. Lisaks esitati ametnikele küsimus „Millist lisakoolitust Te vajaksite?“, kus ühe võimaliku vastusevariandina oli väljatoodud „Oskust ohvreid ära tunda (spetsiifilised vigastused, ohvrikäitumise eripära jm)“. Piirkonnapolitseinikest sooviks just eelkõige seda koolitust 18% vastanutest, patrullpolitseinikest 25% ja noorsoopolitseinikest 36%. Teistele koolitustele sooviks seda lisaks, kuid ei pea kõige olulisemaks, 71% piirkonnapolitseinikest, 56% patrullpolitseinikest ja 44% noorsoopolitseinikest. (Pettai & Proos, 2015, lk 31-32) Uuringu tulemused kinnitavad lõputöö uudsust, kuna politseiametnike hinnangul jääb ohvri ära tundmiseks vajaka teadmistest.

Töös on **uurimisprobleem** püstitatud küsimusena: Millised on patrullpolitseinike lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisega seotud peamised probleemid?

Uurimisprobleemi täpsustavad kolm **uurimisküsimust**:

1. Millised on lähisuhtevägivalla ohvri enamlevinud tunnused, mida patrullpolitseinik peaks märkama?
2. Millised on juhtumid, kus ohvri eristamine vägivallatsejast on patrullpolitseinike jaoks keeruline?
3. Millised tegurid segavad patrullpolitseinikul tuvastamast lähisuhtevägivalla ohvrit?

Lõputöö **eesmärk** on välja selgitada patrullpolitseinikele lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel enim raskusi tekitanud mõjurid.

Eesmärgi täitmiseks on sõnastatud kolm **uurimisülesannet**:

1. Anda teoreetiline ülevaade lähisuhtevägivalla olemusest, ohvri ja vägivallatseja tunnustest ning kahesuunalisest vägivallast.

2. Analüüsida ja kirjeldada läbiviidavate intervjuude põhjal, kuidas patrullpolitseinikud tunnevad ära lähisuhtevägivalla juhtumise ohvri ning millised probleemid võivad selle käigus esineda.
3. Analüüsida teooriat ja uuringu tulemusi ning selle põhjal teha järeldused ja ettepanekud patrullpolitseinike teadmiste ja oskuste parandamiseks lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viiakse läbi empiiriline kvalitatiivne uuring, kuna selle abil on võimalik teada saada grupi arvamus käsitletavast probleemist ning kirjeldada seda sõnaliselt (Õunapuu, 2014, lk 53). Andmekogumismeetodina kasutatakse fookusgrupi intervjuud ehk rühmaintervjuud, mida juhib intervjuerija ning mille käigus vesteldakse kitsal, piiritletud teemal. Fookustatud intervjuu eesmärk on koguda intervjueritavate arvamus, hoiakuid ning lahendusi käsitletava probleemiga seoses. (Õunapuu, 2014, lk 173) Intervjuud transkribeeritakse ning viiakse läbi kvalitatiivne sisuanalüüs (Kalmus, *et al.*, 2015). Uurimuses kasutatakse ettekavatsetud valimit, mis tähendab, et valimisse võetakse intervjueritavad ettekavatsetud kindlate kriteeriumide alusel, eesmärgiga saavutada tulenevalt selle konkreetse valimi kogemustest käsitletava teemaga lõputöö eesmärk (Fossey, *et al.*, 2002 ref Ryan, *et al.*, 2007, p. 741; Õunapuu, 2012). Käesoleva lõputöö tarbeks intervjueritakse esmaseastajaid, st patrullpolitseinikuid.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk koosneb teoreetilistest lähtekohtadest, kus on kirjeldatud lähisuhtevägivalla liike ja vorme, ohvri ja vägivallatseja tunnuseid ning vägivalla tagajärgi. Teine peatükk käsitleb lõputöös läbi viidud empiirilist uuringut, selle metoodikat ja valimit ning uuringu tulemusi, järeldusi ja ettepanekuid.

1. LÄHISUHTEVÄGIVALLA TEOREETILISED ALUSED

1.1. Lähisuhtevägivalla olemus

Käesoleva alapeatüki eesmärk on lugejale selgitada ülevaatlilikult lähisuhtevägivalla olemust ning selle mõjust tingituna võimalikke tagajärgi ohvrile. Käesolev lõputöö ei viita ohvri soole, küll aga käsitlevad töös kasutatavad teadusallikad valdavalt naissoost ohvreid ning meessoost vägivallatsejaid.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud lähisuhte sisu järgmiselt: lähisuhe on kahe või rohkema inimese vaheline pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhe, sõltumata sellest, kas inimesed jagavad elukohta. Lähisuhtele on iseloomulik sisuline ühiseluline side (nt laste kasvatamine, ühine majapidamine) ning sotsiaalne ja emotsionaalne side (nt vastutuse jagamine, emotsionaalne tugi, usaldus). (Kriminaalasi T. A. süüdistuses KarS § 121 lg 2 p 2 järgi, 2020)

Lähisuhtevägivalla terminid mõistetakse erinevate riikide kontekstis erinevalt, mistõttu avatakse lähisuhtevägivalla mõiste lähtudes käesoleva töö teooria sisust ja ülesehitusest. Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon (tuntud ka kui Istanbuli konventsioon) defineerib perevägivalda kui igasugust füüsilist, seksuaalset ja vaimset vägivalla akti, mis leiab aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas (Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon, 2018). WHO (2012, p. 1) nimetab aga lähisuhtevägivalda intiimpartnerite vägivallaks, mis rõhutab kannatanu ning toimepanija vahelist intiimsuhet kui lähisuhtevägivalda defineerivat võtmetunnust ning mis hõlmab füüsilist, seksuaalset või emotsionaalset väärkohtlemist ja kontrollivat käitumist intiimpartneri poolt. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded (edaspidi Euroopa Liidu ohvriõiguste direktiiv; 2012, lk 59), käsitleb lisaks eelmainitule lähisuhtevägivalla ühe liigina ka majanduslikku vägivalda. Käesolev lõputöö käsitlebki kõiki nelja loetletud vägivalla liiki: füüsiline, seksuaalne, vaimne ja majanduslik vägivald.

Nagu eespool on mainitud, siis lähisuhtevägivald võib sisaldada teise inimese käitumise, mõtete ja tunnete kontrollimist, mis on vägivaldseks üks peamistest eesmärkidest. Võimu ja kontrolli saavutamise ning kasutamise meetodid on näiteks emotsionaalne väärkohtlemine, ähvardamine, hirmutamine, laste kasutamine manipuleerival eesmärgil, seksuaalne kontroll, kaaslane enda omaks pidamine ning tema tegevusele piiride seadmine. (Johnson, 2006, p. 1009; Perttu, *et al.*, 2001, lk 10-11) Erinevate vägivalda liikide koosinemine on vägivaldsetes lähisuhetes tüüpiline (Perttu, *et al.*, 2001, lk 10-11).

Sotsioloogia professori Michael Johnsoni käsitluse järgi esineb lähisuhtevägivalda neljas erinevas vormis, millest kahte viimast kirjeldatakse lähemalt kahe-suunalist vägivalda kajastavas alapeatükis:

1. süsteemne ehk instrumentaalne vägivald – üks paarilistest on vägivaldne ja kontrolliv ning tema tegevus põhineb käitumismustril;
2. situatsiooniline ehk reaktiivne vägivald – vägivaldne tegevus, kuid mitte kontrolliv; põhineb tunnetel ning vajaka jäävatel oskustel probleeme lahendada;
3. vägivaldne vastupanu;
4. vastastikune vägivaldne kontroll. (Johnson & Leone, 2005, pp. 323-324; Johnson, 2006, pp. 1006-1010)

Lähisuhtevägivald puudutab väga suurt osa elanikkonnast ning esineb kõigi sotsiaal-majanduslike, religioosete ja kultuuriliste rühmade seas (Kadiani, *et al.*, 2020, p. 135). Suurema osa ohvritest moodustavad naised ja lapsed, kuid ka mehed kogevad lähisuhtevägivalda (Itzin, *et al.*, 2010, p. 3). See sotsiaalne probleem on seotud 30% naiste ning 5% meeste tapmissurmadega Ameerika Ühendriikides ning 37% naiste ning 6% meeste tapmissurmadega Suurbritannias (Aldridge & Browne, 2003, p. 266; Catalana, 2007). Eestis pandi 2022. aastal lähisuhetes toime seitse tapmist ja mõrva (koos katsetega) (Justiitsministeerium, 2023).

Lähisuhtevägivald on kõige levinum naistevastase vägivalda vorm. Nimelt on lähipartneri füüsilist või seksuaalset väärkohtlemist kogunud kolmandik naistest. Naistevastane vägivald on laialt levinud ja püsiv ning see mõjutab tugevalt nii sotsiaalset elu kui ka tervist, mistõttu on see probleem tõusnud oluliseks arengueesmärgiks ja poliitiliseks prioriteediks. (Devries, *et al.*, 2013 ref Bulte & Lensink, 2021, p. 148) Kuigi lähisuhtevägivalda võib esineda igasuguses lähisuhetes, sealhulgas geide, lesbide ja

biseksuaalide vahel, panevad valdava osa lähisuhtevägivalla kuritegudest toime mehed naiste vastu (Frankland & Brown, 2014, p. 20; WHO, 2012, p. 1).

Erialane kirjandus selgitab lähisuhtes asetleidva vägivalla dünaamikat Lenore Walkeri vägivallaringi abil, mis on omane suhetele, kus on vägivald süsteemne. Vägivallaring koosneb kolmest osast: pingekogunemise faas, plahvatusefaas ning mesinädalate faas. (Walker, 2007, p. 91) Esimeses faasis ehk pingekogunemise faasis tõusevad märgatavalt pinged ning ebakõlad partnerite vahel. Ohver kõnnib justkui noateral, valides enda sõnu ning tegevusi eriti hoolikalt. Selles faasis on domineerivaks tundeks hirm, kuna ohver kardab, et vastus tema tegevusele või käitumisele võib avalduda vägivallas. Üldiselt selles faasis füüsilist vägivalda ei esine, kuid vägivallatseja kasvatab pingeid ohvri kontrollimisega. Teine faas ehk plahvatusefaas toob kaasa tõsise vägivalla kasutamise, millel ei ole määratud kindlaid ajaraame. See võib kesta ühest päevast kuni nädalateni. (Murray & Crowe, 2017, p. 12) Plahvatusefaasis võib ohver käivitada teadlikult vägivallapuhangu, et kontrollida, kus ja millal ta ohvriks langeb (Walker, 2007, p. 94). Mesinädalate faasis avaldab vägivallatseja kahetsust, teeb romantilisi žeste ja üritab ohvrit veenda, et see enam ei kordu. Vägivallatseja võib nõustuda teraapiasse minemisega või lugeda raamatuid vihaga toimetulemisest, kuid vägivaldses suhtes mesinädalate faas kestma ei jää ning peagi kordub tsükkel uuesti. (Murray & Crowe, 2017, p. 12) Õppides seda tsüklit tundma, õpivad ohvrid tundma ka enda suhtemustreid. Samuti saavad nad enesekindlust, et nad ei ole ainsad, kes seesugust vägivallaringi kogunud on. Lisaks aitab see tsükkel mõista neil, kes ei ole asjaosalised, miks jäävad ohvrid vägivaldsesse suhtesse lõksu ning millist mõju avaldab mesinädalate faas ohvrile. Mida rohkem vägivalla tsükkel kordub, seda rohkem langevad ohvrid vägivallatseja lõksu ning seda tõsisemaks muutub vägivald. (Murray & Crowe, 2017, p. 13) Selleks ajaks, kui ohvrid mõistavad, et nende armastatud inimene ei muutu, võivad nad vägivallatsejast juba tugevalt sõltuda (Stark & Choplin, 2017, pp. 25-26). Vägivalla toimepanija motiive seostatakse peamiselt rahulolematusega abielu suhtes, uimastite tarvitamise, vägivalda heakskiitvate hoiakute, soolise ebavõrdsuse ning depressiooniga (Stith, S. M., *et al.*, 2004, pp. 12-13).

Vägivalla eskaleerumine, ohvrite ringi laienemine (sihtmärgiks nt lapsed) ja mõistmine, et vägivallatseja ei muutu, on sagedasemad põhjused, miks ohver otsustab omal initsiatiivil vägivaldsest suhtest viimaks lahkuda (Heise & Ellsberg, 1999, p. 7). Lähisuhtevägivalla mõistmine ning selle vastu võitlemine on oluline, kuna sageli vägivald jätkub ka pärast

suhte lõppemist. Vägivallatseja võib jätkata ohvri kontrollimist ning mõjutamist erinevate vägivalla liikide kaudu eesmärgiga sundida teda enda juurde tagasi pöörduma. (Jacobson, *et al.*, 1996, pp. 381-382) Järgnevalt kirjeldatakse nelja peamist vägivalla liiki.

1.1.1. Vägivalla liigid

Füüsiline vägivald

Füüsilise vägivalla vorm avaldub füüsilises rünnakus, nagu kinnihoidmine, juustest kiskumine, löömine, peksmine, kägistamine või relvade kasutamine (Heise & Ellsberg, 1999, p. 5; Perttu, *et al.*, 2001, lk 10). Füüsilise väärkohtlemisega kaasneb sageli vaimne vägivald ja/või seksuaalne vägivald. (Yoshihama & Sorenson, 1994 ref Heise & Ellsberg, 1999, p. 5)

Süsteemse füüsilise vägivalla all kannatavad ohvrid teatavad aset leidnud vägivallast politseile siis, kui vägivald on eskaleerunud. Tegemist on ohvri jaoks väljakannatamatu sündmusega, mis ajendab teda viimaks vägivallast teatama. Tekkinud vigastused või nende tõsisemaks muutumine tekitab ohvris hirmu vägivallatseja ees. Kuna ohvrid tunnevad enim ohtu just vägivallaringi plahvatusefaasis, on oluline, et kõigi ohvriteni jõuaks info vägivallaringist, et vältida või minimeerida vigastusi. (Cheng & Lo, 2019, pp. 236-237)

Li' ja kaasautorite (2015, p. 411) uuringust selgub, et patrullpolitseinikud on käsitlenud vägivallatsejana seda konflikti osapoolt, kelle vigastused on vähem tõsisemad või sel hetkel vähem nähtavad. Selline käsitlus on aga toonud kaasa eksimuse ohvri tuvastamises, kuna tegelik ohver on vigastused tekitanud enesekaitse käigus. Seetõttu on oluline, et patrullpolitseinik teeks kõik endast oleneva, et tuvastada peamine agressor.

Vaimne vägivald

Vaimne vägivald on üks sagedamini esinevaid vägivalla liike, mida vaadeldakse tavaliselt koos mõne teise vägivalla liigiga. Põhjus on selles, et vaimset vägivalda on keeruline eristada teistest vägivalla liikidest, kuna see esineb tihtipeale teistega koos. Lisaks eelneb sageli vaimne vägivald füüsilisele vägivallale. Viimane on ka põhjus, miks tuleks seda vägivalla liiki vaadelda eraldiseisvana. Küll aga on see keeruline, kuna puuduvad füüsilised parameetrid, mistõttu on vaimset vägivalda tõendada raske. (Rogers & Follingstad, 2014, p. 595)

Vaimne vägivald avaldub kontrollimises, verbaalses väärkohtlemises, isoleerimises, ähvardamises, alandamises või füüsiliselt või emotsionaalselt kaaslase eemale tõrjumises (Rogers & Follingstad, 2014, p. 596). Selle all võib mõista ka tahtevastast jälitamist ja jälgimist. Vaimse vägivalla ründeobjekt võib olla ka ohvri vara ning lapsed, keda kasutatakse kontrolli vahendina. (Perttu, *et al.*, 2001, lk 11) Vaimse vägivalla ohvrite jaoks on selle vägivalla liigi äratundmine keeruline ning vägivalla tõsiduse hindamine paneb neid kõhklevale seisukohale, mistõttu ei palu nad sageli abi politseilt. (Wolf, *et al.*, 2003, p. 123)

Paljud ohvrid tõdevad, et vaimne vägivald on hullem kui füüsiline vägivald. Sellegipoolest eksisteerib nii ohvrite kui ka vägivallatsete seas arvamus, et reaalne vägivald toob kaasa silmale nähtavad füüsilised vigastused ning olenemata sellest, kui ründav või solvav on verbaalne väljendusviis, ei saa seda pidada vägivallaks. (Schwartz, 2000, p. 819 ref Dekeseredy, 2010, p. 566)

Seksuaalne vägivald

Seksuaalne vägivald seisneb pealesurutud seksuaalsetes tegevustes, nagu sunniviisiline seksuaalvahekord või seksuaalvahekorda astumise katse, igasugused tahtevastased seksuaalsed puudutused, soovimatud seksuaalse alatooniga märkused ja lähenemiskatsed ning laste seksuaalne ahistamine (WHO, 2012, p. 1). Seksuaalne vägivald kaasneb sageli füüsilise vägivallaga ning võib olla füüsilise vägivalla kulminatsiooniks. (Perttu, *et al.*, 2001, lk 10)

Enamus seksuaalse vägivalla toimepanijatest on ohvrite lähedased või tuttavad (Perttu, *et al.*, 2001, lk 11). Ohver teab, et kui ta hakkab vägivallatsetele vastu, seisab ta silmitsi tõsiste füüsiliste või sotsiaalsete tagajärgedega (Heise, *et al.*, 1995, p. 7) Eestis läbiviidud vägivalla kogemise uuringust nähtub, et 68% seksuaalvägivalla ohvritest ei rääkinud juhtunust kellelegi, mille peamised põhjused olid juhtunu pidamine vähetõsiseks ning usk iseseisvalt hakkama saamisenesse (Sotsiaalkindlustusamet, 2021, lk 10, 11). Kõikidest 2022. aastal Eestis registreeritud perevägivallakuritegudest moodustasid seksuaalkuriteod 4% (Justiitsministeerium, 2023).

Lapsepõlves seksuaalset väärkohtlemist kogunud naistel on suurem tõenäosus langeda täiskasvanueas seksuaalse või/ja füüsilise vägivalla ohvriks. Käsitledes seksuaalse vägivalla teematikat, tuleb meeles pidada, et mõned kultuurinormid aktsepteerivad

vägivalda ning näevad naist kui meeste omandit, mistõttu on (seksuaalse) vägivalda levimus neis piirkondades märgatavalt suurem (Heise, *et al.*, 1995, p. 18).

Majanduslik vägivald

Majanduslik vägivald hõlmab manipuleerivat käitumist, mille eesmärk on piirata kannatanu ligipääsu rahalistele vahenditele ja varadele ning takistada majanduslike otsuste tegemist, et saavutada kontroll ning tekitada endast majanduslik sõltuvus. Majanduslik vägivald võib avalduda kolmes vormis: tööhõive sabotaaž, majanduslik kontroll, majanduslik kurnamine. (Adams, *et al.*, 2008, p. 580; Kutin, *et al.*, 2017, p. 269)

Üks viis kindlustada lähisuhtes oleva partneri majanduslikku sõltuvust on takistada tal töökoha leidmist või selle säilitamist (Adams, *et al.*, 2008, p. 565). Saboteerimine võib avalduda vigastuste tekitamises, ähvardamises, asjade (autovõtmed, riided) peitmises või liikumisvabaduse piiramises, mille tulemusena ei saa partner tööle minna (Raphael, 1996 ref Adams, *et al.*, 2008, p. 565). Vägivallatseja võib ilmuda kannatanu töökohta, ahistada teda telefonikõnedega või kimbutada tema töökaaslast (Riger, *et al.*, 2000, p. 168). Tagajärg võib olla töökvaliteedi halvenemine või töö kaotamine (Tolman & Wang, 2005, p. 155). Lisaks eelnevale ei lase vägivallatseja tegeleda kannatanul enesetäiendamise, mis suurendaks tööturul konkurentsivõimet (Adams, *et al.*, 2008, p. 565).

Majanduslik kontroll tähendab kontrolli olemasoleva ressursi ja rahaliste vahendite jaotuse ja kasutamise üle. Sellisel juhul piiratakse kannatanul täielikult või osaliselt ligipääs rahale ja majapidamisressurssidele ning varjatakse teavet rahaasjade kohta. (Adams, *et al.*, 2008, p. 566)

Lisaks tööhõive sabotaažile ning kulude jälgimisele võib vägivallatseja kasutada tahtlikult kannatanu olemasolevaid ressursse, vähendades tema võimalusi neid ise kasutada, suurendades kannatanu kulusid või tekitades juurde laene. Sellise tegevuse eesmärk on kannatanut majanduslikult kurnata. (Adams, *et al.*, 2008, p. 567) Majanduslik sõltuvus on paljude kannatanute jaoks kriitiline takistus vägivaldsest suhtest lahkumisel. Eelkõige puudutab see probleem madala sissetulekuga naisi, kellel puudub lahkumise järgselt raha, eluase, lastehoid ja transport. (Short, *et al.*, 2000, p. 276)

1.1.2. Vägivalla tagajärjed

Tulenevalt vägivalla eriliikide sagedasest koosinemisest on vägivalla tagajärgi asjakohasem vaadelda põhjustatuna vägivalla liikide koosmõjust, mitte liigipõhiselt. Otseseid tagajärgi, nagu ohvri psüühiline šokireaktsioon, vägivalla eitamine ja vägivallatseja kaitsmine, on käsitletud pikemalt järgmises alapeatükis. Lähisuhtevägivalla tagajärjed, mis aga ei teki vahetult pärast vägivaldset episoodi ning ei ole väliselt tajutavad, on seotud eelkõige vaimse tervisega. Vaimse tervise häired võivad avalduda depressioonis, posttraumaatilises stressis, ärevuses, psühholoogilises stressis, suitsidaalses käitumises, unehäiretes ja söömishäiretes. (Pengpid & Peltzer, 2020, p. 2) Ameerika Ühendriikide riikliku naistevastase vägivalla uuringu tulemused näitavad, et posttraumaatilise stressi esinemissagedus on 84% ja depressiooni 69% (Golding, 1999, p. 116; Logan, *et al.*, 2006 ref Golder, *et al.*, p. 935). Need andmed on veel kõnekamad, kui võrrelda posttraumaatilise stressihäire ja depressiooni esinemist naiste üldpopulatsioonis, mis on vastavalt 10% ja 21% (Golder, *et al.*, p. 935; Kessler, *et al.*, 1995, p. 1052). Lähisuhtevägivalla ohvrite seas täheldatakse sageli posttraumaatilise stressihäire ja depressiooni koosinemist (Golder, *et al.*, p. 935).

Läbielatud vägivald võib takistada ohvri igapäevast toimetulekut ning pärssida elukvaliteeti. Nimelt suureneb vägivalla tagajärjena ohvril alkoholi ja narkootikumide tarvitamise ning kroonilistesse haigustesse haigestumise risk (Coker, *et al.*, 2002, p. 10). Samuti võivad esineda probleemid igapäevatoimingute tegemisel ja halveneda mälu (World Health Organization, 2005, pp. 55). Vägivalla ohvri elustiili iseloomustab enamasti madal füüsiline aktiivsus ja ebatervislik toitumine (Pengpid & Peltzer, 2020, p. 2).

Cokeri ja kaasautorite (2002, p. 10) läbiviidud uuring näitab, et nii füüsilise kui ka vaimse tervise halvenemisel ning mõnuainetest sõltuvusel on väga tugev seos lähisuhtes võimu ja kontrolli kogemisega. Samuti toob uuring esile, et naissoost ohvritele toob vaimne vägivald sagedamini kaasa uimastite tarvitamise riski kui füüsiline vägivald.

Soovimatu rasedus ja sugulisel teel levivad haigused on seksuaalsele vägivallale ainuomased tagajärjed, mis kahjustab naise kehalist autonoomiat ning tervist. Seksuaalse väärkohtlemise ohvrite seas on lisaks eelpool loetletud tagajärgedele täheldatud ka seksuaalse düsfunktsiooni ja seksuaalse riskikäitumise esinemist (Heise & Ellsberg, 1999,

p. 7, 13). Samuti on suurem tõenäosus kogeda raseduse vältel komplikatsioone (Pastwa-Wojciechowska, *et al.*, 2013, p. 40).

Kuigi enamusel kuriteo ohvritest puudub vaimse tervise häire diagnoos, on tavapärane, et vägivald mõjutab kognitiivseid oskusi, ootusi tuleviku osas ning mina-pilti (McCann & Pearlman, 1990 ref Verdun-Jones & Rossiter, 2010, p. 614; Pengpid & Peltzer, 2020, p. 2). Ohvrid, kes on kogenud füüsilist või seksuaalset vägivalda, kogevad märkimisväärselt kõrgemat emotsionaalset kurnatust kui inimesed, kes lähisuhtevägivalda kogenud ei ole. Emotsionaalse kurnatuse avaldumisvormid on näiteks sage nutmine, suutmatus nautida elu, väsimus ning ennasthävitav käitumine. Vägivalla mõjud võivad kesta veel kaua peale vägivaldse insidendi või suhte lõppemist. (World Health Organization, 2005, pp. 55-61)

Peale otseste vägivalla ohvrite on kannatajad ka peres kasvavad lapsed. Peredes, kus esineb vägivalda, on sageli üks või mõlemad vanemad vägivaldsed ka enda laste suhtes. (Boeckel, *et al.*, 2013, p. 1202) Laste füüsiline, emotsionaalne ja seksuaalne väärkohtlemine ning lähisuhtevägivald on laste, noorukite ja täiskasvanute vaimse ja füüsilise tervisehäire põhjuslikud tegurid, mõjutades olulisel määral kogu nende elu. Lastel, kes on näinud pealt vägivalda ja väärkohtlemist, võivad ilmned a unehäired, emotsionaalne eraldatus, kogelemine ja agressiivne käitumine. Lisaks võib esineda enesetapukatseid ning langeda õppeedukus. (Nguyen & Larsen, 2011, pp. 117-118; Stiller, *et al.*, 2022, pp. 20909-20914) Lapsed, kes on tunnistajaks perevägivaldale, õpivad aktsepteerima väärkohtlemist kui sobivat konfliktide lahendamise meetodit ning suurema tõenäosusega kordavad samu mustreid täiskasvanueas (Rosenberg & Rossman, 1990 ref Itzin, *et al.*, 2010, p. 4). Lastest, kelle emad olid ohvrid, teatati lastekaitsele kaks korda tõenäolisemalt kui lastest, kelle emad ei ole lähisuhtevägivalda kogenud. Peamised teatamise põhjused olid järelevalve puudumine, füüsilise hooleta jätmine ning kehaline väärkohtlemine. (Boeckel, *et al.*, 2013, pp. 1202-1203)

1.2. Ohvri ja vägivallatseja eristamise indikaatorid

Järgnevalt antakse ülevaade ohvri ja vägivallatseja tunnustest. Samuti kirjeldatakse kahesuunalist vägivalda, kus mõlemad osapooled on vägivaldsed, eesmärgiga anda mõista, et igas juhtumis ei pruugi olla selgelt tuvastatav ohver ning vägivallatseja.

1.2.1. Ohver

Politsei ülesanne sündmuskohal on ära hoida edasist vägivalda ning pärast sündmuskoha ohutuse tagamist on fookus ohvri tuvastamisel. Ohver võib olla **nii naine kui ka mees** – seega ei ole tegemist soopõhise küsimusega, vaid sellega, kuidas ja mil viisil inimesed oma kodus või suhetes sotsiaalseid või majanduslikke otsuseid teevad. Oluline on taolisi väljakutseid lahendades olla objektiivne ning hoiduda traditsioonilistel tõekspidamistel põhinevatest eelarvamustest. (Watkins, 2005, p. 48)

Lähisuhtevägivallale reageerija peab omama teadmisi lähisuhtevägivalla olemusest ning oskust ohvriga suhelda. Watkins (2005, p. 49) rõhutab, et vägivalda sekkujal tuleb mõista fookuses oleva perekonna väärtusi, kuna nii jõuab ta nii tõe kui ka tegeliku ohvrini. Ta leiab, et lähisuhtes tekivad probleemid erinevate väärtuste tõttu, millest kumbki osapool ei soovi loobuda, ning nende väärtuste nimel on ohvid valmis kannatama ka väärkohtlemist. Viimaks võib vägivalla aktsepteerimisest saada kogu pere väärtus, mistõttu ohvri ja teiste vägivalda tunnistanud isikute tõe tajumine muutub politseiametniku jaoks barjääriks, mis tuleb ületada.

Kui ohver saaks vastata vaid ühele konkreetsele profiilile ning tema käitumist saaks ette prognoosida, oleks ohvri välja selgitamine mistahes vägivaldses situatsioonis lihtne ülesanne. Strobl (2010, pp. 9-10) on kirjeldanud **ideaalset ohvrit** ühiskonna ootustest lähtuvalt ning toonud välja järgmised tunnused:

1. täielikult süütu – teda ei saa süüdistada provotseerimises ega muudes taunitud tegevustes;
2. käitub ühiskonna mõistes ratsionaalselt ega lase enesest haarata võimalikel emotsioonidel;
3. valib õigusemõistmise kui otsustava tugiraamistiku isegi siis, kui see ei vasta tema isiklikele tunnetele;
4. kesksel kohal on koostöö politseiga – enda huvid jätab tagaplaanile ning teeb omalt poolt kõik, et tõendid ei hävineks;
5. abitu;
6. jätkab enda tavapärase elu mõne aja möödudes.

Kui ohver ei vasta neile tingimustele, on suur tõenäosus, et ühiskonna emotsionaalne tugi vaibub.

Ohvri staatuse kinnitamist või ümber lükkamist saab kirjeldada Schulz von Thuni kommunikatsioonimudeli kontekstis, mille kohaselt on olemas neli eeldust ohvrina abi saamiseks. Esiteks ei pea info vastuvõtja saama teada juhtunu üksikasju, kuid peavad ilmne asjaolud, mis kujundavad veendumuse ohvriks langemisest (st faktid). (Strobl, 2010, p. 12) Teiseks paneb ta rõhku inimese emotsioonidele. Arg, nõrk ja haavatav inimene on tõelise ohvrina usutavam kui agressiivne, tugev või jõuline. (Strobl, 1998 ref Strobl, 2010, p. 13) Kolmandaks mängib rolli isiku gruppikuuluvus. Ohvrit aktsepteeritakse ohvrina tõenäolisemalt siis, kui ta kuulub info vastuvõtja poolt heaks kiidetud sotsiaalsesse gruppi. Siinkohal võib ideaalse ohvri pilti mõjutada ka erinevate kultuuride tavade kontekstis vaadelduna tema füüsiline välimus (nt nahavärv, stiil), mis peab kokku langema info vastuvõtja väärtustega. Viimaseks on käsitletava kommunikatsioonimudeli kohaselt oluline ohvri eneseväljendamise- ning kuulamise oskus. Mida selgemalt ning keeleliselt korrektsemalt suudab ta enda appihüüet info vastuvõtjale edasi anda, seda tõenäolisemalt saab ta abi. (Strobl, 2010, p. 13) Küll aga ei ole kõik ohvrid ideaalsed ning olenemata ohvri olemusest tuleb tõelisele ohvrile omistada ohvristaatus ning pakkuda abi, mõistes tema mistahes emotsioone ning käitumist. Järgnevalt kirjeldatakse võimalikke ohvrile iseloomulikke tunnuseid, mis näitavad, et ideaalse ohvri profiil ei ole ainus ohvri tunnuste kogumik, millele ohvristaatuse üle otsustamisel tugineda.

Vägivaldse teo objektiks sattumisele järgneb tavaliselt **psüühiline šokireaktsioon**, mille tunnusteks võivad olla: reaalsuse tajumise vähenemine, võõrandumistunne, raskused mõistupärasel tegutsemisel ja informatsiooni vastuvõtmisel ja arusaamisel, juhtunu mitteraamatamine, nutt, viha, lõbusus, paanika (Perttu, *et al.*, 2001, lk 33). Loetelu näitab, et vallandunud emotsioonid võivad olla erinevad ning üksteise üheaegset koosinemist mõnel juhul lausa välistada, mistõttu on oluline mõista kõiki võimalikke šokireaktsioonile omaseid tunnuseid ning loobuda eelarvamustest. Võib olla tavapäratu näha ohvrit trotslikuna või hirmutundeta, kuid esmane reaktsioon läbielatud võib olla inimesiti erinev (Stark & Choplin, 2017, pp. 31). Psüühilise šokireaktsiooni juurde kuuluvad sageli füüsilised sümptomid: nõrkus ja jõuetus, rõhuv tunne rinnus ja hingamisraskused, südame pekslemine, söögiisu puudumine, kõhu- või muu valu ja unetus. Kui ohvril esinevad füüsilised vigastused, võib šokireaktsiooni korral valutunne tekkida hiljem. (Perttu, *et al.*, 2001, lk 33)

Välised ohvrile iseloomulikud tunnused, mis on kõrvaltvaatajale märgatav ka vägivaldse intsidendi/perioodi välisel ajal, on kүүrus hoiak ning silmside vältimine, millele võivad lisanduda aeg-ajalt instinktiivsed liigutused. Tegemist on enesekaitse reaktsiooniga, kus ohver võtab kaitsva positsiooni, sh olukordades, kus selleks puudub vajadus. (Kase, 2004, lk 57)

Kui vägivaldseks on õnnestunud ohver isoleerida tema lähedastest ning sõpradest ning saavutada kontroll tema üle, võib ohvril välja kujuneda psühholoogilise reaktsioonina „õpitud abitus“ (Walker, 1979 ref Verdun-Jones & Rossiter, 2010, p. 617). See tähendab, et ohver muutub vägivaldse suhtes vastuvõtlikuks ning tal ei teki oskusi vägivaldse suhte lõpetamiseks, mille lõpptulemuseks on autonoomsuse kaotus (Walker, 2007, p. 8). Et mõista ohvri käitumist vägivaldse intsidendi vältel, enne või pärast seda, on oluline meeles pidada, et enamik vägivaldse ohvreid ei ole enda tegevuses passiivsed, vaid nad kasutavad endale **sobivat strateegiat**, kuidas tagada enda turvalisus. Strateegia võib olla erinev: vastu hakkamine, põgenemine, alistumine vägivaldseks. See, mis võib tunduda kõrvaliseks ohvri vastusena vägivaldsele, võib olla ka hoopis strateegiline valik. (Ellsberg, 2000, pp. 53-54) See aga kinnitab seda, et ei ole olemas ühetaolist ohvri profiili, vaid profiilid võivad erineda tulenevalt näiteks valitud ellujäämisstrateegiast.

Ohvrile omistatakse sagedasti **madal enesehinnang**, kuid nii ei pruugi see olla alati. Ohver võib pidada end hoopis julgemaks ja iseseisvamaks kui teised inimesed, kuna on suutnud vägivaldse all vastu pidada. Rahulolu ning positiivsed emotsioonid, mida on tekitanud ellujäämine, võivad panna ohvri uskuma, et ta on teistest tugevam. (Walker, 2007, p. 97) Küll aga on madal enesehinnang ja alaväärsuskompleks siiski ühed võtmetunnused ning rahulolu enesega on pigem erand kui reegel (Kase, 2004, lk 57). Väärkoheldud inimesed võivad jääda justkui emotsionaalsesse lõksu, mis on tingitud vägivaldseks lubadustest muutuda või ohvri veenmisest, et ta on aset leidnud vägivaldse iseseisvuse süüdi. Ka kõige raskemate vigastuste korral võib ohver süüdistada iseend ning leida võimaluse, kuidas kaitsta vägivaldset lähedast. (Wolf, *et al.*, 2003, p. 124)

Suheldes ohvriga pikemalt ning analüüsides tema mõtteid ja käitumist süvitsi, võib jääda mulje, et ohvril puudub justkui identiteet. Teda koheldakse nii nagu vägivaldseks heaks arwab, arvesse võtmata ohvri soove ja tundeid. **Sõltuvus vägivaldseks, otsustusvõimetus** ning **ülipüüdlikkus** vägivaldseks meele järgi olemises on ohvri

profiliis esindatud tunnused. (Easteal, *et al.*, 2019, p. 15; Kase, 2004, lk 57) Kokkuvõtvalt võib näida, et tegemist on väljaarenemata isiksusega.

Madal enesekontroll ja ebastabiilne psüühika on vägivalda all kannatamise laialt levinud tagajärjed. Raskused keskendumises, impulsiivne käitumine, enese emotsioonide mitteaktsepteerimine, emotsionaalse teadlikkuse puudumine ning oskamatus enda emotsioone tõlgendada ning reguleerida peegeldavad ohvri madalat enesekontrolli. (Taccini, *et al.*, 2022, p. 4)

Vägivaldsest suhtest lahkumine on üks spetsialistide nõuandeid ohvrile, kuid ometi on selleni jõudmine keeruline ning aeganõudev protsess, mis võibki osal ohvritest jääda läbimata. Sel võivad olla erinevad põhjused: hirm kättemaksu ees, mure laste pärast, emotsionaalne ja majanduslik sõltuvus, lähedaste toetuse puudumine, lootus, et partner muudab enda käitumist (Heise & Ellsberg, 1999, p. 7). Lisaks selgub erinevatest allikatest, et nii nais- kui meessoost ohvreid ühendab tugev **häbitunne**, mistõttu on probleemist kõnelemine ja sellega tegelemine ohvri jaoks psühholoogiliselt raskendatud (Hine, *et al.*, 2022, p. NP17010; Heise & Ellsberg, 1999, p. 7). Kohati võib saada häbitunne meessoost ohvritele määravaks, kuna tulenevalt soostereotüüpidest ning ühiskonnas väljakujunenud arusaamast, et lähisuhtevägivalda panevad toime mehed, ei otsi meessoost ohvrid sageli abi või sootuks ei saa seda (Hine, *et al.*, 2022, p. NP17010). Viimase puhul mängivad kandvat rolli politseiametniku eelarvamused ja tõekspidamised, millest tuleks enne juhtumit lahendama asumist loobuda, et säilitada objektiivsus. Taolist probleemi, kus ametnikud langetavad otsusi lähtudes enda isiklikest väärtushinnangutest, võib täheldada ka juhtumites, kus ohvriks on langenud kriminaalse taustaga isik, keda on politsei harjunud nägema kurjategija rollis. Süvenemata konkreetse juhtumi asjaoludesse ja omadustesse, võidakse kannatanule omistada hoopis vägivaldlatseja staatus. (Strobl, 2010, p. 6)

On olukordi, kus ohver ei taju, et tema suhtes kasutatud vägivald on aktsepteerimatu ning taunitav, mis võib olla tingitud nii ohvri vanusest, keskkonnast kui ka omaks saanud väärtustest (Heise & Ellsberg, 1999, p. 7; Watkins, 2005, p. 50). Sellistel puhkudel on ohvrile abi osutamine keeruline, kuna ohver ise ei mõista, et teda väärkoheldakse ning eitab vägivalda (Heise & Ellsberg, 1999, p. 7). Politseiametniku ülesanne on asetleidnud vägivald tõendada ning rakendada sobivad meetmed (Watkins, 2005, p. 50). Eeltoodu

võtab kokku põhjused, miks ohvrile abi osutamine võib spetsialistide jaoks muutuda mõnikord keeruliseks ülesandeks.

Käesoleva alapeatüki punktis käsitletud tunnuseid tuleks vaadelda koos eelmises alapeatükis käsitletud tagajärgedega, et saada võimalikult kõikehõlmav ülevaade võimalikust ohvri profiilist. Käsitletud teadusallikate kohaselt tuleb ohvri tuvastamisel tähelepanu pöörata võimalikele psüühilise šokireaktsiooni tunnustele ning välisele hoiakule ja liigutustele, mis on väliselt nähtavad või tajutavad ka sündmusele reageerivatele patrullpolitseinikele. Madal enesehinnang, sõltuvus teisest osapooltest, otsustusvõimetus, ülipüüdlikkus ja häbitunne probleemi tunnustamisel ja sellest kõnelemisel on tüüpilise lähisuhtevägivalla ohvri tunnused. Süsteemse vägivalla ohvri käitumine võib olla tingitud ka tema strateegilisest valikust – vastu võidelda, põgeneda või vägivallatsejale alluda.

1.2.2. Vägivallatseja

Walker (2007, pp. 3, 15-16, 114) ütleb, et vägivalla ohvrile ei ole omaseid iseloomuomadusi, mille tõttu kasutatakse tema suhtes vägivalda ning mille olemasolul saab heita ohvrile ette tema ohvriks langemist. Küll aga on olemas vägivallatsejale iseloomulikud tunnused, mille abil saab teda kirjeldada kui vägivallale kalduvat inimest. Walkeri lähisuhtes väärkoheldud naiste seas läbiviidud uuring kirjeldab meessoost vägivallatsejate kontrollimatuid emotsioone ning viha kui ajapikku õpitud reaktsiooni, mis on vähem seotud oskamatusena juhtida negatiivseid emotsioone ning rohkem seotud otsusega frustratsioonil olles reageerida vägivaldselt. Õpitud vägivallale omased tunnused on järgmised:

1. **Vägivaldne käitumine minevikus** – lapsepõlves kogetud vägivald, varasemad karistused, agressiivne meelestatus teistes inimsuhetes – ennustab kõige enam tulevikus aset leidvat vägivalda.
2. Vägivallatseja **peab oluliseks kindlust ning stabiilset keskkonda**, mille häiritud saamisel võib vallanduda vägivald. Ta on armukade, ärritunud ning omandihimuline. Enda tahtmise saamiseks võib ta olla võluv ja manipuleeriv, kuid kui see ei õnnestu, muutub ta vaenulikuks ja kurjaks.
3. **Alkoholi kuritarvitamine** soodustab vägivalla teket.

Perttu ja kaasautorid (2001, lk 20) kinnitavad teist punkti Walkeri loetelus – üheks vägivallatseja tunnusjooneks on **sõltuvus ohvrilt**. Ohver on tema vajadusi rahuldav objekt ning ta kohtleb enda partnerit kui enda omandit. Kuna sõltuvus ohvrilt on hirmutav, siis ta väljendab enda raevu ohvri suunas ning üritab sellega hoida ohvrit enda juures. Kaldumus muutuda ohvrilt sõltuvaks ning tunda vajadust kaitse järele tekitavad hirmu partneri kaotamise ees, mistõttu näeb ta ohtu seal, kus seda ei ole (Dutton, 2001 ref Rode, *et al.*, 2015, pp. 53-54). Eelloetletud on suuresti tingitud vägivallatseja **madalast enesehinnangust**. Ebastabiilset minapilti iseloomustab kõikumine oma võimaluste üle- ja alahindamise vahel ning enda enesehinnangut tõstab ja säilitab ta partneri alandamise ja tema väärtuste vähendamisega. (Rode, *et al.*, 2015, p. 54)

Ka India meeste seas läbiviidud uuring kinnitab eelpool välja toodud vägivalla toimepanemist soodustavaid riskitegureid. Lapsepõlves kogetu, nagu mõnuainete tarvitamine pereliikmete poolt, verbaalse ja füüsilise vägivalla pealtnägemine ning viimase kogemine enesel, võib aidata kaasa lähisuhtevägivalla tekkele või mõjutada selle tõsidust. Mida laiaulatuslikum ja tõsisem on lapsepõlves kogetud vägivald, seda suurema tõenäosusega kasutab ka vägivallatseja rasket vägivalda. Peale selle esines 93% vägivallatsejatel probleeme alkoholi väärkasutamisega, millega kaasnesid sageli psühhiaatrilised haigused, nagu depressioon ja ärevushäire. (Kadiani, *et al.*, 2020, pp. 137-140) Vägivald on selgitatud lisaks eeltoodule ka piiratud suhtlemisoskusega, stressiga, narkootikumide ja ravimite väärkasutamisega, töötuse ja majanduslike raskustega (Perttu, *et al.*, 2001, lk 20). Kuigi vägivalda soodustavat tegurit on nii naiste kui ka meeste puhul sarnased, kasutavad mehed enim füüsilist ja seksuaalset vägivalda ning naised kalduvad peamiselt kasutama verbaalseid vahendeid (Coker, *et al.* 2002, p. 23).

Kuid vahetu vägivald on vaid üks paljudest vägivaldse suhte indikaatoritest. Vägivaldses lähisuhtes võib esineda ka latentset kontrolli ja võimu saavutamise mehhanismi. Nimelt ei esine sageli suhte alguses füüsilist väärkohtlemist, vaid vastupidi – vägivaldne partner on **tähelepanelik, kaitsev ja armastav** (s.o mesinädalate faas). Sel ajal jääb ohvrile sageli märkamatuks, kuidas tema vägivaldne lähedane teda isoleerib sõpradest ning perekonnast. Vägivallatseja tegevuse eesmärk on saavutada ohvri sõltuvus temast ning mida kauem kestab mesinädalate faas, seda enam süvenevad tunded ning sõltuvus kaaslasest. (Stark & Choplin, 2017, pp. 25-26)

Ka vägivallatsejat sarnaselt ohvriga iseloomustab teatud moodi käitumine ning iseloomujooned, mis osalt aitab üht teisest eristada, kuid võivad sõltuvalt inimesest ja juhtumist olla ka väga sarnased. Nimelt on täheldatud vägivallatseja käitumises erinevat laadi ärevust ja ebakindlust (O’Leary, 1993 ref. Rode, *et al.*, 2015, p. 53). Neil on kalduvus käituda **impulsiivselt**, kuna nad ei ole võimelised enda agressiivset käitumist kognitiivselt kontrollima. Ka kõige väikesema tähtsusega juhtumid võivad esile kutsuda emotsionaalset erutust. (Rode, 2010, p. 3)

Vägivalla ohvrid on kirjeldanud juhtumeid, kus politsei on teinud ohvri tuvastamisel vea vägivallatseja arenenud **manipuleerimisoskuse** tõttu, kuna vägivallatseja on teinud endast kõik oleneva, et ohvrile omistatav süü oleks eluliselt usutav (Wolf, *et al.*, 2003, pp. 124-125). Vägivallatseja profiili kirjeldab veel **puudulik empaatia- ja analüüsivõime, süüdistavad hoiakud** ning sageli **ebarealistlikud ootused lähedasele**. Teiste inimeste usaldamatus on vägivallatsejale iseloomulik tunnus. (Kase, 2004, lk 42-44)

Alati ei esine vägivaldse lähedase käitumises vägivalda ennustavaid tunnuseid, kuid osal juhtudest on vägivallatsejale siiski omased tunnused, mida meeles pidades on võimalik patrullpolitseinikul mõista toimuvat. Vägivallatseja iseloomuomadused ning käitumises esinevad mustrid ei pruugi ilmnedä pöigusäl kohtumisel vägivallatsejaga, kuid vesteldes kõigi osapooltega võib ühtteist siiski ilmsiks tulla, eriti inimeste puhul, kes on politsei vaatevälja sattunud rohkem kui korra.

1.2.3. Kahesuunaline vägivald

Kahesuunaline vägivald on kõige levinum leitud agressioonimuster (Langhinrichsen-Rohling, *et al.*, 2012, p. 220). Olemasolevates lähisuhtevägivalla riski hindamise analüüsides ning sekkumisprogrammides käsitletakse ohvrit ja vägivallatsejat reeglina eraldiseisvatena ning ei võeta arvesse paaridünaamikat ega konteksti, milles vägivald esineb (Bates, 2016, p. 939). Kahesuunalise vägivalla tuvastamiseks aga tuleb keskenduda kõigele eelmainitule ning loobuda soolisest paradigmast ja eelarvamusest, et igas juhtumis on selgelt eristatav ohver ning vägivallatseja. Eelkõige toonitab kahesuunaline vägivald lisaks meestepoolsele vägivallale naistepoolse vägivalla esiletoomise olulisust, mistõttu ei ole tegemist soopöhisel vägivalla liigiga (Bates, 2016, p. 939). Johnson (2006, pp. 1005-1006) on lisanud käesoleva peatüki sissejuhatavas osas kirjeldatud situatsioonilisele vägivallale ja süsteemsele vägivallale veel kaks vägivalla liiki: vägivaldne vastupanu ja

vastastikune vägivaldne kontroll. Nõnda hõlmavad nimetatud vägivalda liigid nii kontrolliva agressiooni, mittekontrolliva agressiooni kui ka agressiooni puudumise kombinatsioone.

Vägivaldset vastupanu võib defineerida kui mittekontrollivat vägivalda vastuseks vastaspoole kontrollivale agressioonile (Johnson, 2006, p. 1006). Selle alla liigitub näiteks enesekaitsevägivald, mille esinemisel on ohvrid tõdenud, et patrullpolitseinikud on ohvri tuvastamisel teinud vea ning fikseerinud ohvrina vägivallatseja, kelle kehal on ohvri vastupanust põhjustatud vigastused, mistõttu on nad edaspidi loobunud abi kutsumisest (Li, *et al.*, 2015, p. 407; Wolf, *et al.*, 2003, p. 124). Peale selle on ohvrid välja toonud häirekeskusesse kõne tegija olulisuse. Nimelt on olukorrad, kus ohver on kasutanud enesekaitsevägivalda, päädinud tema kui vägivallatseja vahistamisega (USA kontekstis), kuna politseilt on abi palunud vastaspool. Sellise tegevusega soovis vägivallatseja ära hoida enda vahistamist. Ohvrid arvasid, et patrullpolitseinike vägivallatseja kindlaks tegemise meetodid olid erinevad ning lahendi suhtes tehtavad otsused põhinesid piiratud konteksti mõistmisel. (Li, *et al.*, 2015, pp. 410-411)

Vastastikune vägivald on seevastu vägivald, kus mõlemad pooled kasutavad teineteise suhtes kontrollivat agressiooni (Johnson, 2006, p. 1010). Li' ja kaasautorite (2015, pp. 407-408) läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et naised on hakanud kasutama enda vägivaldse partneri suhtes vägivalda, mis on tingitud pikaajalise vägivalda all kannatamise tõttu tekkinud frustratsioonist. Nad hakkasid vägivalda kasutama kontrollivahendina, et saata vägivallatsejale sõnum, et ta muudaks enda käitumist.

Suures osas lähisuhtevägivalda temaatikat käsitletavas kirjanduses kasutatakse järjepidevalt mõisteid „ohver“ ja „vägivallatseja“. Antud terminoloogia on sobilik ühepoolse vägivalda kontekstis, kuid kahepoolse vägivalda arutelu võib muuta keeruliseks, kuna osapooled on justkui mõlemas rollis. Ühtlasi peegeldab sellise terminoloogia kasutus seda, et lähisuhtevägivalda osapoolle lähenetakse, kas vaid ohvri- või vägivallatsejapõhiselt. (Bates, 2016, p. 939)

Et nimetatud vägivalda liike üksteisest eristada, tuleb lisaks vägivalda esinemise faktile kindlaks teha suhe kontrollitaktikaga – küsida nende kohta mõlemalt osapoolelt ning analüüsida seda andmekogumis. (Johnson, 2006, p. 1006) Peale selle tuleb vägivalda dünaamika mõistmiseks arvestada osapoolte individuaalsete ja kontekstuaalsete teguritega

(nt kiindumusprobleemid, konfliktikogemus) (Langhinrichsen-Rohling, 2010, p. 181). Soopõhist sekkumist ei pruugi saata edu, kuna võivad ühepoolse fookuse tõttu ignoreerida mõnda vägivalda aluseks olevat probleemi (Bates, 2016, p. 939).

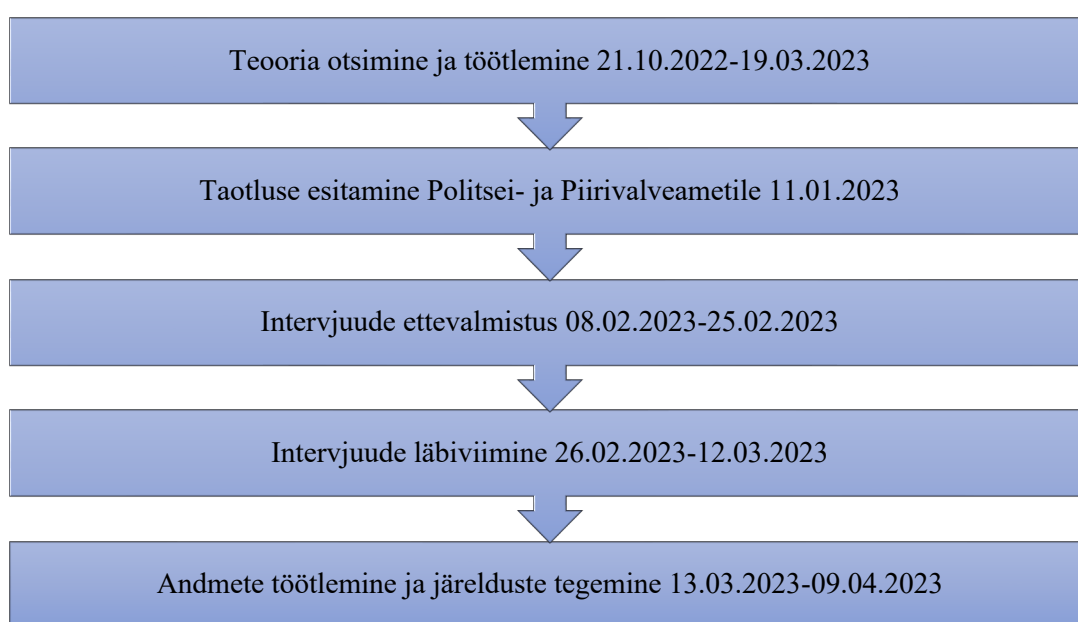
Et leida tõhusaid sekkumisviise vägivalda vähendamiseks, on tarvis vaadata vägivalda tervikuna ning hoiduda tähelepanu suunamisest vaid ühepoolsele vägivaldale, eelkõige meeste vägivaldale naiste vastu. Ühesuunalisele vägivaldale keskendumine võib avaldada mõju teadusuuringutele ning riskihindamisele ja järelduste tegemine vägivalda tagajärgede osas võib viia eksitusse. (Bates, 2016, p. 938) Nimelt on kahesuunalist vägivalda kogunud meeste seas laialt levinud depressioon, mõnuainete sõltuvus, posttraumaatiline stress ning suitsidaalsus (Rhodes, *et al.*, 2009, pp. 53-54). On läbi viidud uuringuid, kus kahesuunalist vägivalda tunnistades, on teadlane otsustanud siiski vaadelda vaid mõju ühele või teisele osapoolale, mitte mõlemale (Bates, 2016, p. 938). Johnson (2006, p. 1004) toob välja, et lähisuhtevägivalda olemuse kohta ei saa teha järeldusi nende uuringute põhjal, kus ei eristata käesolevas peatükis välja toodud vägivalda liike.

Eelpool mainitud süsteemne vägivald pärleb kõige enam õiguskaitseorganite tähelepanu, kuna on korduv ja sageli eskaleeruv. Naabrite tähelepanelikkus, haiglaravi vajavad vigastused ja terror, mis paneb ohvrit abi otsima, on osa intsidentidest tänu millele jõuab vägivald politsei uurimisse. (Johnson, 2005, p. 1127) Kuna tegemist on vägivaldaga, millega puutuvad kokku patrullpolitseinikud kõige enam kõikidest vägivalda liikidest, võib muutuda ohvri ja vägivaldaseja tuvastamine rutiinseks, sest süsteemse vägivalda puhul on ohvri tuvastamine märksa lihtsam kui kahesuunalise vägivalda puhul (eeldusel, et süsteemne vägivald ei hõlma kahesuunalise vägivalda komponente). Kui aga reageerib politsei väljakutsele, kus on aset leidnud kahesuunaline vägivald, võib osutada ohvri tuvastamine keeruliseks või eksitakse ning koheldakse ohvrit/vägivaldasejat vastupidiselt tema tegelikule staatusele. Seetõttu on oluline mõista erinevate vägivalda liikide sisu ning neid eristada (Johnson, 2006, p. 1003). Peale selle, et mõlemad osapooled võivad olla üheaegselt samas rollis, teevad väljakutse lahendamise keeruliseks olukorrad, kus vägivaldaseja teeskleb ohvrit. Olukorra väärtõlgendamine ning ohvri valesüüdistus võib põhjustada taasohvristumist, mistõttu on ohvri kindlaks tegemine uurimises tundlik valdkond. (Watkins, 2005, p. 48) Töö autor peab kahesuunalise vägivalda käsitlemist käesolevas töös oluliseks, kuna leiab, et tulenevalt kahesuunalise vägivalda vormide keerukusest ning neile iseloomulikust tunnusest, et mõlemad konflikti osapooled on

kasutanud teineteise suhtes vägivalda, võivad patrullpolitseinikud, teadmata ning eristamata mainitud vägivalda vorme, teha ohvri tuvastamisel vigu.

2. EMPIIRILINE UURING

Teises peatükis antakse ülevaade lõputöö empiirilisest uuringust – esimeses alapeatükis kajastatakse uurimismetoodikat, teises alapeatükis uuringu tulemusi ning kolmandas alapeatükis järeldusi ja ettepanekuid. Käesoleva lõputöö tarbeks viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring, kus andmekogumismeetodina kasutati fookusgrupi intervjuud. Lõputöö eesmärk on välja selgitada patrullpolitseinikele lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel enim raskusi tekitanud mõjurid. Töö teema ning uuringu läbiviimine kooskõlastati Politsei- ja Piirivalveametiga. Lõputöö uuringuetapid on väljatoodud joonisel 1 (vt joonis 1).

Joonis 1. Töö koostamise etapid (autori koostatud)

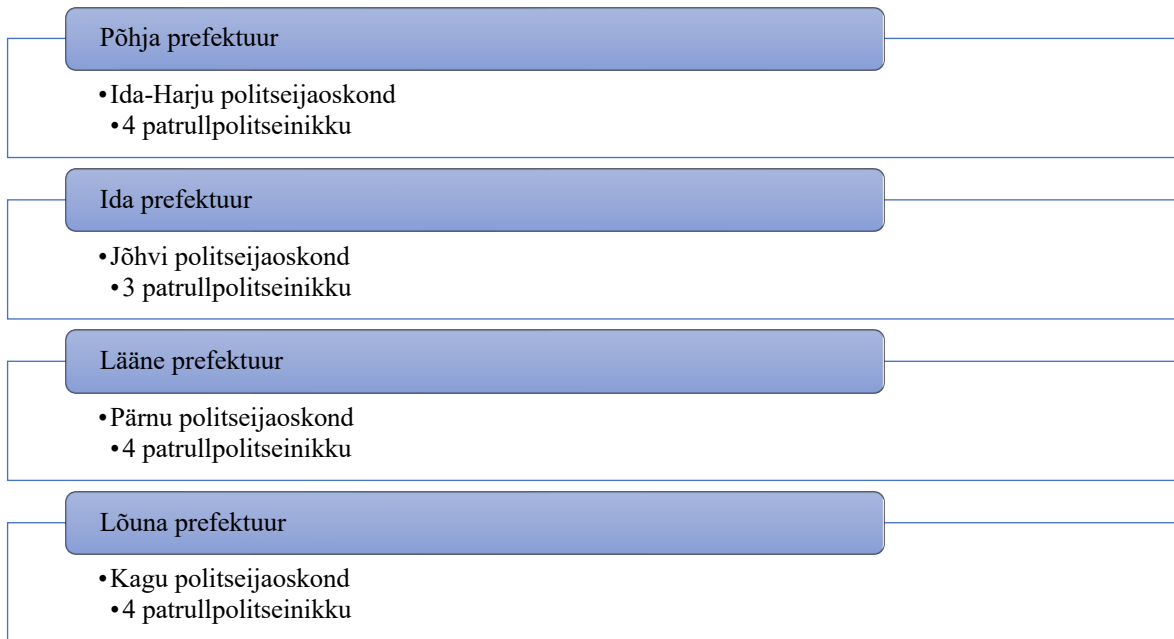
2.1. Uuringu meetodika, protsess ja valim

Lõputöö raames viidi läbi **kvalitatiivne empiiriline uuring**, mille eesmärk oli saada vestluse teel mitmekülgset ja üksikasjalikku teavet käsitletava probleemi kohta. Kvalitatiivse uurimuse lähtekohaks ei ole erinevalt kvantitatiivsest uurimismeetodist hüpoteeside ega teooria testimine, vaid ootamatute ning seni teadmata asjaolude esile toomine, lastes uuritaval omistada tegelikkuse aspektidele oma tähenduse ja sisu. (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 155; McNabb, 2010, p. 15 ref Õunapuu, 2014, lk 56) Kvalitatiivse uurimistöö eesmärk on muu hulgas kirjeldada, seletada ja tõlgendada sotsiaalset või inimese sisemist nähtust. Kuna käesoleva lõputöö eesmärk on saada teada grupi subjektiivset arvamust lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel enim raskusi tekitanud

mõjuritest, siis tulemuste mõistmiseks ning sõnaliseks kirjeldamiseks on sobiv uurimuslik just kvalitatiivne uurimus. (Pope, *et al.*, 2002, pp. 148-149)

Andmekogumismeetodina kasutati fookusgrupi intervjuud ehk rühmaintervjuud, mille käigus vesteldi kitsal, piiritletud teemal. Fookustatud intervjuu eesmärk on koguda intervjueeritavate arvamus, hoiakuid ning lahendusi käsitletava probleemiga seoses. (Õunapuu, 2014, lk 173) Töö autor eelistas fookusgrupi intervjuud individuaalintervjuule seetõttu, et grupiprotsess võib soodustada uute ideede esile kutsumist ning osalejate väljaöeldud mõtted võivad olla ülejäänud intervjueeritavate kogemuste väljendamise ajendiks (Coenen, *et al.*, 2012, p. 367). Fookusgrupile on iseloomulik homogeensus, mis on käesolevas lõputöös fookusgrupi nõudena täidetud – kõik intervjueeritavad on patrullpolitseinikud ning täidavad igapäevaselt samu tööülesandeid. Kasutatava intervjuuvormi küsimuste tüübid on järgmised: avaküsimused, sissejuhatavad küsimused, siirdeküsimused, võtmeküsimused, lõpuküsimused. (Õunapuu, 2014, lk 173) Käesolevas lõputöös intervjueeritavatele esitatud küsimused on väljatoodud töö lisana (vt lisa 1). Intervjuu seitsmendale küsimusele vastamiseks anti intervjueeritavatele tutvumiseks vägivalla erivormide lühikirjeldused (vt lisa 2).

Valimiks on ettekavatsetud valim, mis tähendab, et uurimisobjektid valiti eesmärgipäraselt ning kindlate kriteeriumide alusel (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 155; Õunapuu, 2012). Kvalitatiivne uurimisviis keskendub info kvaliteedile, mistõttu on osalejate valim väike – intervjueeritavaid oli kokku 15 (Burns & Grove, 2011 ref Quick & Hall, 2015, p. 129). Uurimisasutuse siseselt on sageli esmane kontakt lähisuhtevägivalla ohvriga esmareageerijal ehk patrullpolitseinikul, kes alustab menetlust või jagab osapooltele edasisi korraldusi. Võrreldes uurijaga tuleb esmareageerijal esmased otsused ohvri ja vägivallatseja eraldamiseks ning konflikti lahendamiseks vastu võtta väga limiteeritud aja jooksul, sageli teadmata juhtumi üksikasju. Eelnevast tulenevalt võeti käesoleva uurimuse valimisse patrullpolitseinikud neljast prefektuurist (vt joonis 2). Käesolevast valimist jäeti välja grupijuhid, kuna nende tööalane positsioon oleks võinud mõjutada ülejäänud intervjueeritavate vastuseid.

Joonis 2. Intervjueeritavate jagunemine prefektuuride vahel (autori koostatud)

Intervjuud viidi läbi silmast silma intervjueeritavate töökohajärgses politseijaoskonnas. Intervjueeritavatega kohtuti ajavahemikus 26.02.2023-12.03.2023. Intervjuu keskmine kestvus oli 01:03:56. (vt tabel) Intervjueeritavatele ja politseijaoskondadele on antud individuaalne tähis, et tagada vastustes intervjueeritavate anonüümsus.

Tabel. Intervjuude iseloomustavad näitajad (autori koostatud)

Intervjueeritavad	Kuupäev	Kestvus	Politseijaoskond
1, 2, 3, 4	26.02.2023	01:06:38	A
5, 6, 7	04.03.2023	01:00:33	B
8, 9, 10, 11	09.03.2023	00:56:21	C
12, 13, 14, 15	12.03.2023	01:12:11	D

Andmete analüüs on uurimisprotsessi oluline etapp – uurijale saab selgeks, millised on vastused tema püstitatud uurimisprobleemile (Hirsjärvi, *et al.*, 2007, lk 206). Käesolevas lõputöös kasutati **kvalitatiivset andmeanalüüsi**, mis võimaldas keskenduda töö uurimisküsimuste seisukohast olulistele tähendustele, kuid samas lubas analüüsida ka latentset sisu (Kalmus, *et al.*, 2015). Andmeanalüüsi käigus loodi kategooriad ja koodid, mis on leitavad koodipuus (vt lisa 3). Loodud kategooriad on:

1. ohvri tuvastamise viis,
2. ohvri tunnused,
3. vägivallatseja tunnused,
4. juhtumid, kus ohvri eristamine vägivallatsejast on keeruline,
5. tegurid, mis segavad tuvastamast ohvrit,
6. teadmised lähisuhtevägivalla temaatikast.

Kuna kogutud materjali oli palju ning töö maht ei võimalda kõike analüüsida, siis on töö tulemustest välja jäetud kolmas kategooria – vägivallatseja tunnused.

2.2. Intervjuude tulemused

Järgnevalt analüüsitakse fookusgrupi intervjuude tulemusi, seostamata saadud vastuseid ühegi politseijaoskonna ega intervjuueeritavaga nimeliselt. Esimeses kategoorias „**ohvri tuvastamise viis**“ toodi välja 10 koodi, millest autor peab oluliseks lähemalt kirjeldada seitset.

Küsites intervjuueeritavatelt, kuidas nad tuvastavad väljakutsele reageerides lähisuhtevägivalla ohvri, toodi esile teataja olulisust (kood 1). Nimelt oldi arvamusel, et esmalt tuleb tutvuda infoga, kes häirekeskusesse teate tegi, kuna tihtipeale palubki politseilt abi kannatanu ise. Väiksemates tööpiirkondades töötavad ametnikud ütlesid ka, et osa perekondadest, kelle juurde nad väljakutsele reageerivad, on neile juba varasemast tuttavad, mistõttu toetab neid juba teadaolev informatsioon (kood 9).

Mitmed intervjuueeritavad leidsid, et võtmesõna ohvri väljaselgitamisel on osapoolte eraldamine ja küsitlemine (kood 4), kuna see suurendab tõenäosust, et osapooled on ametnikega avameelsed ja ausad ning nende ütlusi ei mõjuta vastaspool. Mõned olid ka seisukohal, et alati ei olegi vajalik ilmtingimata tuvastada ohver (kood 7) – peamine eesmärk on, et konflikt saaks lahendatud ning õhkkond muutuks rahumeelseks. Üks patrullpolitseinik (4A) ütles: „*Kui mõlemal on silm sinine, tuleb eelkõige rahu majja saada. Ja kui kedagi vaja ära viia, võtta kaasa see, kes vähem kannatab selle arvelt, et ta sealt ära läheb*“.

Intervjuueeritavad ei alahinnanud ka tunnistajatelt saadud info väärtust (kood 3). Nimelt leiti, et kohapeal olevate tunnistajatega tuleb juhtunust kindlasti kõneleda, kuna see aitab

tuvastada sündmuse üksikasju. Vähem intervjuueeritavaid lisasid, et lisaks kohapeal olevatele tunnistajatele tuleks otsida tunnistajaid ka mujalt. Eelkõige peeti silmas naabreid.

Intervjuudest jäi kõlama mõte, et lähisuhtevägivalla väljakutsele reageerides, tuleks loobuda eelarvamustest (kood 5), nagu naine kui õrnem sugupool või häirekeskusesse kõne tegija on selles sündmuses kahtlemata ohver. „*Tegelikult on ju sellised olukordi ka, et mees teeb väljakutse, et naine tuleb kallale, ja kui sa kohapeale lähed, siis olukord on vastupidi. Tegelikult see süüdlane teeb ennetavalt väljakutse, et ehk ei jõuta siis temani ja ehk politsei arvabki, et naine on süüdi,*“ ütles üks intervjuueeritavatest (14D) vastulauseks kolleegide arvamusele, et teatajat tuleb käsitleda kui kannatanut. Samuti toodi esile, et naiste vägivaldsust ja agressiivsust ei tohi ignoreerida.

Lisaks eelnevale mainiti ka füüsilisi vigastusi (kood 10), mis abistavad patrullpolitseinikke ohvri tuvastamisel. „*Suht tihti tulevad ette juhtumid, kus mõlemad on süüdi. Siis paneme selle järgi, kes on rohkem kannatada saanud,*“ selgitas üks patrullpolitseinik (11C), miks on ohvri tuvastamisel füüsilised vigastused määravad.

Teises kategoorias **ohvri tunnused** toodi välja 11 koodi, millest autor peab oluliseks töö tulemustes kajastada kaheksat. Teise kategooria andmeanalüüsi tulemusena saadakse vastus esimesele uurimisküsimusele „*Millised on lähisuhtevägivalla ohvri enamlevinud tunnused, mida patrullpolitseinik peaks märkama?*“.

Kõige enam intervjuueeritavaid kirjeldasid ohvrit hirmununa (kood 4), millele järgnesid juhtunu eitamine (kood 9) ning ettearvamatu käitumine (kood 3). Viimase all mõisteti ohvri hüsteerilist või agressiivset käitumist, millega patrullpolitseinikud ei puutu endi sõnul sageli lähisuhtevägivalla väljakutsetel kokku. Üks intervjuueeritav (1A) kirjeldas: „*Mõnikord tekitab ohver probleeme – ei suuda rahuneda, hüsteerias. Vägivallatseja suudab olla rahulik, aga ohver mitte. Alati ei viiks ohvrit kodust ära, aga vahepeal on seda vaja. Ta segab meie tööd*“. Teine intervjuueeritav (6B) kirjeldas: „*Ükskord oli nii, et naine jooksis vastu ja palus abi. Ta oli üleni verine. Temaga polnud üldse võimalik rääkida. Ma ise olin ka šokis.*“ Kuid mõned intervjuueeritavad olid ka arvamusel, et ohver tihtipeale teeskleb (kood 5) – võimendab olukorda ning reageerib aset leidnud vägivallale emotsionaalselt tugevamini kui peaks.

Nagu eespool mainitud, tõid intervjuueeritavad välja ohvri tunnustena hirmu ning juhtunu eitamise. Üks intervjuueeritavatest (15D) kirjeldas ohvrit järgmiselt: „*On need, kes otsivad*

abi, ning on need, kes ei taha abi. Kaitseb meest ja hoiab eemale. Eitab vägivalda. Ütleb, et kõik on hästi.“

Nii nagu esimese kategooria analüüsist selgus, peavad patrullpolitseinikud oluliseks indikaatoriks füüsilisi vigastusi. Nimelt nimetavad intervjueritavad ohvri tunnusena füüsilisi vigastusi (kood 1). „*Vaatame viitavaid tunnuseid, näiteks vigastusi – kellel on, kellel mitte,*“ ütles intervjueritav (11C). Kuid üks intervjueritav (8C) arvas ka vastupidist: „*Kannatanu otsib väljapääsu ja see võib lõppeda sellega, et tema peab kasutama ka vägivalda, mis võib kaasa tuua hullemad tagajärjed võrreldes sellega, mis tema sai.*“ Intervjueritav oli seisukohal, et vestluse käigus selgub, kes kasutas vägivalda enesekaitsena.

Intervjueritavad tõid välja ohvri tunnusena ka vägivalda aktsepteerimise (kood 6), mida kirjeldas üks intervjueritavatest (8C) järgmiselt: „*Kui süstemaatilise vägivalda ohver on harjunud peksta saama ja ta üks kord saab vähem, siis ta tunneb rõõmu hoopis selle üle, et ta sai vähem peksta. See on uus normaalsus. Ta ei näe võimalikke tagajärgi, sest see on tema jaoks tavapärane.*“ Seega on ohver alistunud vägivallatsejale. Veel arvasid intervjueritavad, et lähisuhtevägivalda ohver on vägivallatsejast majanduslikult sõltuv (kood 7) ning ohver tunneb häbi (kood 11).

Neljandas kategoorias „**juhtumid, kus ohvri eristamine vägivallatsejast on keeruline**“ toodi välja kaheksa koodi, millest autor peab oluliseks lähemalt kirjeldada viit. Neljanda kategooria andmeanalüüsi tulemusena saadakse vastus teisele uurimisküsimusele „*Millised on juhtumid, kus ohvri eristamine vägivallatsejast on keeruline?*“

Kõige populaarsem vastus teisele uurimisküsimusele, mis oli ühtlasi ka üks intervjuu küsimustest, oli „*vastastikune vägivaldne kontroll*“ (kood 4). Nimelt leidis enamus intervjueritavaid, et just juhtumites, kus on aset leidnud kahesuunalise vägivalda vormina vastastikune vägivaldne kontroll, on ohvrit tuvastada kõige keerulisem. „*Mõnikord on mõlemad domineerivad ja siis plahvatab väga võimas konflikt, et terve kortermaja rahvas on häiritud,*“ kirjeldas üks intervjueritavatest (5B), milles seisneb vastastikuse vägivaldse kontrolli keerukus.

Samuti toodi välja, et juhtumites, kus on aset leidnud vaimne vägivald (kood 2), on ohvri tuvastamine raskendatud. Vastustest selgus, et sellised juhtumid jagunevad kaheks. Esiteks on keeruline välja selgitada ohver juhtumites, kus on aset leidnud ainult vaimne vägivald,

kuna puuduvad vigastused ning tõendada kellegi süüd on raske. Teiseks valmistab patrullpolitseinikele raskusi juhtumid, kus on esmalt aset leidnud vaimne vägivald ning seejärel on konflikt eskaleerunud füüsiliseks. „*Vaimse vägivalla puhul on raskem kindlaks teha, kes on kannatanu. Toon näite: naine oli meest visanud klaasiga, aga mees tunnistas mulle, et ta manipuleeris naist ja tegi seda meelega. Probleemne isik on tegelt mees, aga tol korral tõime ikkagi selle naise ära. Sellises olukorras on kõige raskem otsustada,*“ selgitas üks intervjuueeritavatest (12D).

Mõned arvasid ka, et ohvrit on keeruline ära tunda juhtumites, kus on aset leidnud vägivaldne vastupanu (kood 3). Nimelt tekitab probleeme välja selgitamine, kes kasutas enesekaitsevägivalda ja kes mitte, ning mida teha olukorras, kus enesekaitsevägivald on jätnud vastaspoolele tõsisemad vigastused.

Probleeme tekivad ka olukorrad, kus osapoolte ütlused on vastuolus (kood 6) ning muud tõendid puuduvad. Intervjuueeritavad nimetasid selliseid olukordi „sõna-sõna vastu olukordadeks“. Peale selle, et ohvrit on keeruline ära tunda olukorras, kus ütlused on teineteist süüdistavad, on patrullpolitseinikel keeruline ka situatsioonides, kus võimalik ohver teeb kõik endast oleneva, et paista mitte ohvrina ning kaitsta vägivallatsetjat (kood 5). Patrullpolitseinike sõnul on selliste väljakutsete lahendamine keeruline, kuna osapooled jätavad mulje, et mingisugust vägivalda ei ole aset leidnud ning seetõttu on ka patrullpolitseinikel raske hinnata, kas lähisuhtevägivald toimus ning kui toimus, kuidas see avaldus. Üks intervjuueeritavatest (11C) kirjeldas reaalses elus aset leidnud olukorda: „*Osapooled ei räägi. Eitavad, et midagi oleks juhtunud. Aga ma tunnen, et siin on midagi toimunud. Sellele ei viita midagi – vigastusi ei ole, kõik on rahumeelsed, keegi ei nuta.*“

Viiendas kategoorias „**tegurid, mis segavad tuvastamast ohvrit**“ toodi välja seitse koodi, millest peab autor oluliseks välja tuua viis. Eristamaks neljandat kategooriat viiendast selgitab töö autor, et neljandas kategoorias on käsitletud juhtumid, mis on keerulised tulenevalt sündmuse iseloomust ning osapoolte tegevusest, ning viiendas kategoorias on kirjeldatud tegurid, mis on seotud patrullpolitseinike enda teadmiste ning olukorrale lähenemisega. Viienda kategooria andmeanalüüsi tulemusena saadi vastus kolmandale uurimisküsimusele „*Millised tegurid segavad patrullpolitseinikul tuvastamast lähisuhtevägivalla ohvrit?*“

Vägivallatseja veenvus (kood 1) on intervjueeritavate arvates üks sagedamini esinevaid võimalikke eksimiskohti. Nimelt kirjeldavad intervjueeritavad, kuidas vägivallatsev osapool on kannatanuna olnud nii usutav, et teda ongi käsitletud kui ohvrit. Seda kõnelevad intervjueeritavad aga nende juhtumite pinnalt, kus nad on lõpuks tegeliku tõe toimunu kohta ise avastanud. Vaid ühel korral on üks intervjueeritavatest saanud tagasisidet enda eksimuse kohta piirkonnapolitseinikult.

Vastustest jäi kõlama patrullpolitseiniku pinnapealsus väljakutse lahendamisel (kood 3). Ametnike pinnapealsus väljendub alareageerimises võimalikule ohule ning soovis „lahendada“ väljakutse võimalikult kiiresti. Nimelt toodi välja, et patrullpaariliste puhul ollakse täheldatud, et nad suhtuvad toimunud vägivalda liiga kergekäeliselt – aset leidnud vägivalda ei peeta tõsiseks ning kasutatakse rutiinseid tövõtteid. Kuid ka intervjueeritavate (15D) endi vastused peegeldasid eeltoodut: „*Meil oli juhtum ukrainlastega. Andsid vastuolulisi ütlusi. Naisel oli silm sinine. Aga menetlust me ei alustanud, kuna pretensioone ei olnud. Ei teinud lähisuhtevägivalla infolehte ka.*“

Intervjueeritavate seas olid esindatud ka soostereotüüpsed eelarvamused (kood 2). Nimelt reageeritakse väljakutsele eelarvamusega, et ohvristaatuse üle saab suuresti otsustada tema soo järgi. „*Kui läksime väljakutsele, oli tema juba eos meesterahva poolt ja mina juba eos naisterahva poolt varasema elukogemuse pinnalt. Vahel tekkiski olukordi, kus meil tekkis konflikt. Aga ma tunnistan, kui eksisin,*“ kirjeldas üks intervjueeritavatest (14D) koostööd endise patrullpaarilisega.

Peale soostereotüüpsete eelarvamuste jäi kõlama ka eelarvamus teatajast (kood 7). Nimelt tõstatis intervjuu käigus asjaolu, et väljakutsele reageeritakse eelarvamusega, et teataja on ühtlasi ohver.

Viimaseks tõid intervjueeritavad võimaliku eksimusse viiva tegurina välja patrullpaariliste vajaka jääva infovahetuse (kood 4), mis tekib olukordades, kus üks patrulltoimkonna liige küsitleb üht osapoolt ning teine teist. „*Võib juhtuda, et me ei suuda seda infot seal kohapeal teineteisega jagada. Tekib probleem. Pärast hakkad autos arutama, kui infolehte täidada, siis vestled paarimehega ja selgub, et hoopis teine oli vägivallatseja,*“ kirjeldas üks intervjueeritavatest (7B), kuid lisas, et selliseid olukordi tekib harva.

Kuuendas kategoorias „**teadmised lähisuhtevägivalla temaatikast**“ nimetati viis koodi. Käsitletavast kategooriast peeti kõige olulisemaks vajadust tagasiside järele (kood 4).

Nimelt tõid peaaegu kõik intervjueeritavad esile, et nad sooviksid saada piirkonnapolitseinikult, kes käib teostamas järelkontrolle, enda tööle rohkem tagasisidet. Intervjueeritavate sõnul aitaks see analüüsida nende tegevust ning õppida võimalikest eksimustest. Kuna tagasisidet piirkonnapolitseinikult saadakse intervjueeritavate hinnangul väga vähe või üldse mitte, siis puudub neil teadmine, kas ja kui palju nad on eksinud ohvri tuvastamisel. Peale selle märkisid intervjueeritavad, et nad tunnevad vajadust grupiarutelude järele, eesmärgiga vahetada kolleegidega kogemusi ning üksteiselt õppida (kood 5).

Viis intervjueeritavat 15st arvasid, et nad vajavad lähisuhtevägivalla temaatikal senisest suuremal mahul koolitusi (kood 2), ning viis intervjueeritavat sõnasid, et nemad koolitusi ei vaja (kood 3), kuna tunnevad end enesekindlana. Intervjuude käigus ilmnis tõsiasi, et lähisuhte mõistet ei sisustata üheselt (kood 1). „*Kui nad olid endised elukaaslased, siis mingi periood läheb ka sinna alla. Nad on lahus küll, aga nad käivad koos või joovad koos või teevad midagi koos, see läheb ka lähisuhte alla. Äkki mingi kaks kuud oli see kokkulepitud periood,*“ selgitas üks intervjueeritav (7B), millised juhised on nad politseijaoskonnasiseselt saanud. Peale selle, et mõistele omistatakse vale tähendus, tõi üks intervjueeritavatest välja, et tema laseb asjaosalistel ise otsustada lähisuhte olemasolu üle – kui nad ise eitavad lähisuhet, siis ta käsitlebki juhtunut kui mitte lähisuhtevägivalda.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas alapeatükis ühendatakse teooria ja intervjuu tulemused ning analüüsi tulemusena tehakse järeldused ja ettepanekud patrullpolitseinike teadmiste ja oskuste parandamiseks lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel.

Esimese kategooria tulemuste alusel võib järeldada, et intervjueeritavad kasutavad palju võimalikke teabeallikaid, et koguda infot. Probleemkohad töö autori hinnangul on eelarvamused, mis varjutavad tegelikku pilti olukorrast, ning hinnangute andmine füüsiliste vigastuste esinemise põhjal. Nimelt toovad Itzin ja kaasautorid (käesolev töö, lk 10-11) välja, et lähisuhtevägivalda kogevad nii naised kui ka mehed. Samuti on teoreetiline kirjandus juhtinud tähelepanu hoiduma eelarvamusest, et häirekeskuselt abipaluja on ühtlasi ka ohver (käesolev töö, lk 24). Intervjueeritavate vastused kinnitasid teooriaosas kajastatud asjaolu, et patrullpolitseinikud võivad langetada otsuseid selle pinnalt, kellel esinevad vigastused või kelle vigastused on tõsisemad (käesolev töö, lk 12).

Kuna karistusseadustik käsitleb kuriteokoosseisuna kehalist väärkohtlemist ning politsei kohustus on alustada kuriteotunnuste ilmnemisel kriminaalmenetlust, siis on patrullpolitseinike lahenduskäik osalt mõistetav (karistusseadustik, 2001, § 121; kriminaalmenetluse seadustik, 2003, § 193 lg 1). Küll aga ei saa sellega selgitada seda, miks patrullpolitseinikud otsustavad osapoolte rolli üle tulenevalt vigastuste raskusest.

Intervjuueeritavate seas esines ka arvamus, et ohvrit ei olegi vaja igal juhul tuvastada. Osalt peegeldas see intervjuueeritavate pinnapealsust – loobutakse keerulise juhtumi asjaolude väljaselgitamisel pingutamast –, teisalt aga leiab töö autor, et politsei ressursi ühtlaseks jaotamiseks tulebki mõnikord segaste asjaolude puhul patrullpolitseinikel keskenduda vaid vägivalla tagajärgede leevendamisele ning juhtumiga tegelevad edasi piirkonnapolitseinik ja uurija.

Vastates **esimesele uurimisküsimusele** (Millised on lähisuhtevägivalla ohvri enamlevinud tunnused, mida patrullpolitseinik peaks märkama?) saab uuringu tulemuste alusel väita, et lähisuhtevägivalla ohvrit iseloomustavad enim hirm, ettearvamatu käitumine ning juhtunu eitamine. Hirm võib olla seotud nii mõnegi teises kategoorias kirjeldatud tunnusega, kaasaarvatud eelpool juba mainitud juhtunu eitamisega, ning omab ühtlasi teoreetilises osas läbivalt märgilist tähendust. Juhtunu eitamine võib tuleneda ohvri strateegilisest valikust alistuda vägivallatseja taatele, tagades sellega n-ö ellujäämine. Juhtunu eitamise põhjus võib tuleneda ka enesesüüdistustest või lootusest, et vägivallatseja muutub. Heise ja Ellsberg on selgitanud seda ka kui vägivalla aktsepteerimist. (käesolev töö, lk 19-20)

Töö autor on tõlgendanud intervjuudes kõlama jäänud ohvri ettearvamatut käitumist kui psüühilist šokireaktsiooni (käesolev töö, lk 18). Nimelt toodi esile, et ohver võib käituda agressiivselt, hüsteeriliselt ning kontakti saavutamine ohvriga võib valmistada raskusi. Vastustest võib järeldada, et patrullpolitseinikud ei mõista nimetatud tunnuseid kui psüühilise šokireaktsiooni komponente, vaid säärast ohvri käitumisviisi peetakse tavapäratuks ja mõnel juhul lausa taunitakse. Seetõttu ei osata olukorrale reageerida ratsionaalselt – ohvrit ei suudeta rahustada ning näidatakse üles vähe empaatiat.

Uuringu tulemuste põhjal võib veel väita, et ohvrile on iseloomulik majanduslik sõltuvus vägivallatsejast, mis on nii majandusliku vägivalla kui eraldiseisva vägivallaliigi väljundiks (käesolev töö, lk 14) kui ka põhjuseks, miks tekitab ohvrile vägivaldsest suhtest lahkumine raskusi (käesolev töö, lk 20). Ühtlasi raskendab vägivaldsest suhtest välja

astumist ning vägivalda vastu võitlemist häbitunne, mida samuti intervjuude käigus ohvri profiilile iseloomulikuna nimetati (käesolev töö, lk 20). Detailsemalt kirjeldatud tulemused ohvri tunnuste osas on leitavad uuringu teise kategooria all (käesolev töö, lk 31-32).

Vastates **teisele uurimisküsimusele** (Millised on juhtumid, kus ohvri eristamine vägivallatsejast on keeruline?) saab uuringu tulemuste alusel väita, et patrullpolitseinikele valmistavad raskusi ohvri ära tundmisel juhtumid, kus on aset leidnud vaimne vägivald. See kattub teoorias välja toodud Rogersi ja Follingstadi seisukohtadega, et vaimset vägivalda tõendada on keeruline, kuna puuduvad füüsilised tõendid (käesolev töö, lk 12). Samuti on autorid öelnud, et vaimne vägivald eelneb sageli füüsilisele vägivaldale, mistõttu tuleks neid liike vaadelda eraldiseisvatena. Intervjuudest ilmnas, et patrullpolitseinikud käsitlevad vägivallatsejana osapoolt, kes kasutas füüsilist vägivalda, olenemata sellest, kas sellele eelnes teise osapoolte vaimne vägivald. Vastustest võib järeldada, et lisaks tõendamisele valmistab patrullpolitseinikele raskusi vaimse ning füüsilise vägivalda kaalukuse määramine. Vaimset vägivalda võidakse alahinnata, kuna füüsiline vägivald toob kaasa vigastused ning seda on kergem tõendada. Ometi intervjuueeritavad tõdesid, et sellised juhtumid panevad nad tundma ebakindlatena, kuna osapoolte tegevus ning selle mõju konflikti kujunemisele ei ole üheselt selge.

Peale vaimse vägivalda on patrullpolitseinikel osapoolte süü välja selgitamine ja tõendamine keeruline juhtumites, kus üks osapooltest on kasutanud vägivaldset vastupanu. Teoreetilises kirjanduses on kirjeldatud, et politseiametnikud on selles vägivallavormis eksinud ohvri tuvastamisel, kuna on ohvri määranud tuginedes füüsiliste vigastuste esinemisele või vigastuste raskusele (käesolev töö, lk 12, 23-24). Seda kinnitasid ka intervjuueeritavad, et ohvri välja selgitamine juhtumites, kus üks osapool on kasutanud näiteks enesekaitsevägivalda, on keeruline ülesanne.

Vähem olulisemana peab autor vajalikuks välja tuua juhtumid, kus on aset leidnud vastastikune vägivaldne kontroll. Teoreetiline kirjandus rõhutab, et tegemist on vormiga, kus on osapooled samaaegselt mõlemas rollis ning mõlemad osapooled kasutavad kontrollivat agressiooni, mistõttu ei saagi eristada juhtumist ohvrit (käesolev töö, lk 24). Küll aga on intervjuueeritavate mõttekäik arusaadav, kuna teadmata selle vägivalda vormi sisu, võib näida asjaolude väljaselgitamine, eesmärgiga tuvastada ohver, keerulisena. Detailsemalt kirjeldatud tulemused juhtumite osas on leitavad uuringu neljanda kategooria all (käesolev töö, lk 33-34).

Vastates **kolmandale uurimisküsimusele** (Millised on tegurid, mis segavad tuvastamast ohvrit?) saab uuringu tulemuste alusel väita, et ohvrit segavad tuvastamast vägivallatseja veenvus, ametnike eelarvamused, pinnapealsus väljakutsete lahendamisel ning patrullpaariliste vajaka jääv infovahetus. Wolf ja kaasautorid on välja toonud, et politseiametnikud on eksinud ohvri tuvastamisel vägivallatseja hea manipuleerimisoskuse tõttu (käesolev töö, lk 23), mida näitlikustab ja kinnitab ka intervjueeritavate kogemus.

Nagu käesoleva alapeatüki esimese kategooria järeldustes on välja toodud, siis langetavad patrullpolitseinikud otsuseid eelarvamuste pinnalt, mis võivad põhjustada eksimusi (käesolev töö, lk 34). Samuti võib viia eksimusse patrullpolitseinike pinnapealsus väljakutse lahendamisel, kuna teabe kogumiseks ei tehta kõik endast olenev, vaid eesmärk on väljakutse lahendada kiiresti. Olulise eksimuskohana leidsid intervjueeritavad, et infovahetuses patrullpaarilisega võib mõnikord esineda puudusi, kuna infot ei vahetata omavahel sündmuskohal piisavalt detailselt või üldse mitte, vaid seda tehakse pärast sündmuskohalt lahkumist.

Kokkuvõtteks saab **uurimisprobleemile** (Millised on patrullpolitseinike lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisega seotud peamised probleemid?) vastusena välja tuua, et probleeme tekitavad patrullpolitseinikele lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel nii sündmuse enda keerukusest tulenevad asjaolud kui ka patrullpolitseinike vähesed teadmised ja pealiskaudne tegevus väljakutse lahendamisel. Patrullpolitseinikele osutub ohvri äratundmine keeruliseks juhtumites, kus üks osapooltest on kasutanud vägivaldset vastupanu, ning juhtumites, kus on aset leidnud vaimne vägivald. Esimesel juhul on keeruline tõendada, kes kasutas enesekaitsevägivalda. Teisel juhul valmistab raskusi tõendamisel vaimse vägivalla esinemise fakt ja intensiivsus, kuna puuduvad füüsilised parameetrid. Peale selle segavad ohvri tuvastamist vägivallatseja veenvus, patrullpolitseinike eelarvamused, pinnapealsus väljakutsete lahendamisel ning patrullpaariliste omavaheline vajaka jääv infovahetus.

Uuringu tulemuste alusel esitatakse Politsei- ja Piirivalveametile kaks **ettepanekut**, mis võiksid aidata patrullpolitseinikke lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel:

1. Uuringu tulemused näitavad vajadust patrullpolitseinikele suunatud täienduskoolituste järele lähisuhtevägivalla teematikal. Vajaduse tõid välja nii intervjueeritavad kui ka lõputöö tulemustest võib järeldada, et intervjueeritavate

teadmistes esineb puudusi. Käesoleva töö tulemuste alusel võib väita, et koolitust vajatakse lähisuhte mõiste sisustamises, vägivaldavormide eristamises ning ka psüühilises šokireaktsioonis oleva ohvriga suhtlemises.

2. Patrullpolitseinike ja piirkonnapolitseinike omavahelist koostööd tuleb parandada. Intervjuude käigus kerkis esile märkimisväärne asjaolu, et patrullpolitseinikud tunnevad vajadust saada (rohkem) tagasisidet enda tehtud tööle. Kuna tagasiside piirkonnapolitseinikult puudub või saavad nad seda vähe, siis ei saa patrullpolitseinikud analüüsida enda tehtud vigu. Omavahelist koostööd saaksid edendada ühised õppepäevad, kus piirkonnapolitseinikud annavad patrullpolitseinike tööle tagasisidet ning vajadusel küsivad patrullpolitseinikud piirkonnapolitseinikelt nõu keeruliste juhtumite lahendamises.

KOKKUVÕTE

Lõputöö uurimisprobleem oli sõnastatud küsimusena, millised on patrullpolitseinike lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisega seotud peamised probleemid. Vastavalt uurimisprobleemile püstitati kolm täpsustavat küsimust, millest esimene oli „millised on lähisuhtevägivalla ohvri enamlevinud tunnused, mida patrullpolitseinik peaks märkama?“ Uuringu tulemuste põhjal saab järeldada, et lähisuhtevägivalla ohvrit valdab hirm ning ohvrile on iseloomulik juhtunu eitamine. Lisaks võib mõnikord ohvri käitumine olla ettearvamatu, mis avaldub agressiivses, hüsteerilises või kontrollimatus käitumises. Ohvrit iseloomustavad veel majanduslik sõltuvus vägivaldlatsejast ning häbitunne.

Teine uurimisküsimus oli „millised on juhtumid, kus ohvri eristamine vägivaldlatsejast on keeruline?“. Uuringu tulemuste põhjal saab öelda, et patrullpolitseinikele tekitavad ohvri ära tundmisel enim probleeme juhtumid, kus on aset leidnud vägivaldne vastupanu, ning juhtumid, kus on aset leidnud vaimne vägivald. Esimesel juhul valmistab raskusi tõendamine, kumb osapool mittekontrollivat agressiooni kasutas. Teisel juhul valmistab raskusi vaimse vägivalla esinemise fakti tõendamine, kuna puuduvad füüsilised parameetrid.

Kolmas uurimisküsimus oli „millised on tegurid, mis segavad patrullpolitseinikul tuvastamast lähisuhtevägivalla ohvrit?“. Uuringu tulemustest saab järeldada, et ohvrit segavad tuvastamast vägivaldlatseja veenvus, patrullpolitseinike pinnapealsus väljakutsete lahendamisel, patrullpolitseinike eelarvamused ning patrullpaariliste omavaheline vajaka jääv infovahetus.

Seega vastuse uurimisprobleemile annavad peamiselt teise ja kolmanda uurimisküsimuse vastused. Lõputöö eesmärk välja selgitada patrullpolitseinikele lähisuhtevägivalla ohvri äratundmisel enim raskusi tekitanud mõjurid sai täidetud, kuna uuringu käigus ilmnisid nii mõnedki probleemkohad ohvri tuvastamises.

Kuna uuringu käigus ilmnis asjaolu, et patrullpolitseinikel puudub ülevaade enda võimalikest eksimustest lähisuhtevägivalla ohvri tuvastamisel, siis põhjalikuma ülevaate saamiseks oleks võinud läbi viia ka intervjuud piirkonnapolitseinikega. Käesolevas töös on käsitletud probleeme, mis tekitavad raskusi ohvri tuvastamisel patrullpolitseinike arvates,

kuid intervjuude käigus piirkonnapolitseinikega oleksid patrullpolitseinike välja toodud probleemkohad saanud kinnituse (või vastupidi).

Uuringu tulemuste põhjal tehti Politsei- ja Piirivalveametile järgmised ettepanekud:

1. Patrullpolitseinikud vajavad täienduskoolitusi lähisuhtevägivalla temaatikal. Vajaduse tõid esile nii intervjueeritavad kui ka nende antud vastustest saab järeldada, et patrullpolitseinike teadmistes esineb puudusi.
2. Patrullpolitseinike ja piirkonnapolitseinike vahelist kommunikatsiooni ning koostööd tuleb parandada, et patrullpolitseinikud oleksid teadlikud enda eksimustest ning saaksid neist õppida.

SUMMARY

The topic of the thesis is „Problems related to the recognition of a victim of domestic violence by patrol police officers“. The thesis is written in Estonian and contains an English summary. The volume of the work is 55 pages.

The aim of this thesis was to find out the reasons why patrol police officers have trouble recognizing victims of domestic violence. To achieve the goal, three research tasks were set: to give a theoretical overview of domestic violence, the characteristics of the victim and the abuser, and bidirectional violence; to analyse and describe based on the conducted interviews how patrol police officers recognize a victim in a case of domestic violence and what problems may occur; to analyse theoretical content and the results of the study, based on which conclusions and suggestions for improving the skills and knowledge of patrol police officers in recognizing victims of domestic violence are made.

In order to fulfil the research tasks and achieve the goal, a qualitative empirical study was conducted, a specific group was chosen as a sample. Data was collected with interviewing the focus group, 15 patrol police officers from four prefectures were interviewed.

The results of the study showed that problems arise for patrol police officers in recognizing victims of domestic violence due to the complexity of the incident itself, as well as the patrol police officers' lack of knowledge and superficial behaviour in solving the case. It turns out that it is difficult for patrol officer to recognize the victim in cases where one of the parties has used violent resistance and in cases where mental abuse has occurred. In the first case it is difficult to prove who used violence for self-defence. In the second case, the intensity of the occurrence of mental violence is difficult to prove, since there are no physical parameters. In addition, the identification of the victim is hindered by the persuasion of the abuser, the prejudices of the patrol officer, the superficiality in solving these cases and the lack of information exchange between the patrolling pairs.

The purpose of the thesis was fulfilled and as a result, two proposals were submitted to Police and Border Guard Board to improve the knowledge and skills of patrol police officers in recognizing victims of domestic violence.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adams, A. E., Sullivan, C.M., Bybee, D. & Greeson M-R., 2008. Development of the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women*, 14(5), pp. 563-588.

Aldridge, M. L. & Browne, K. D., 2003. Perpetrators of spousal homicide. *Trauma, Violence & Abuse*, 4(3), pp. 265-276.

Bates, E. A., 2016. Current Controversies within Intimate Partner Violence: Overlooking Bidirectional Violence. *Journal of Family Violence*, 31(8), pp. 937-940.

Boeckel, M. G., Blasco-Ros, C., Grassi-Oliveira, R. & Martinez, M., 2013. Child Abuse in the Context of Intimate Partner Violence Against Women: The Impact of Women's Depressive and Posttraumatic Stress Symptoms on Maternal Behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(7), pp. 1201-1227.

Bulte, E. & Lensink, R., 2021. Empowerment and intimate partner violence: Domestic abuse when household income is uncertain. *Review of Development Economics*, 25(1), pp. 148–162.

Catalona, S., 2007. *Intimate Partner Violence in the United States*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/ipvus.pdf> [Kasutatud 03.01.2023].

Cheng, T. C. & Lo, C. C., 2019. Physical Intimate Partner Violence: Factors Related to Women's Contact with Police. *Journal of Comparative Family Studies*, 50(3), pp. 229-241.

Coenen, M., Stamm, T. A., Stucki, G. & Cieza, A., 2012. Individual interviews and focus groups in patients with rheumatoid arthritis: a comparison of two qualitative methods. *Quality of Life Research*, 21(2), pp. 359-370.

Coker, A. L., Davis, K. E., Arias, I., Desai, S., Sanderson, M., Brandt, H. M. & Smith, P. H., 2002. Physical and Mental Health Effects of Intimate Partner Violence for Men and Women. *American Journal of Preventive Medicine*, 24(4), pp. 260-268.

Dekeseredy, W. S., 2010. The Hidden Violent Victimization of Women. Rmt: S. G. Shoham, P. Knepper & M. Kett, toim-d. *International handbook of victimology*. Boca Raton: CRC Press, pp. 559-584.

Easteal, P., Bartels, L. & Mittal, R., 2019. The importance of understanding the victims „reality“ of domestic violence. *Alternative Law Journal*, 44(1), pp. 11-16.

Ellsberg, M., 2000. *Candies in hell Research and action on domestic violence against women in Nicaragua*. Umeå: Umeå University.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv [2012/29/EL](#), millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK (2012) ELT L 315, 14.11.2012, lk 57–73.

European Union Agency for Fundamental Rights, 2014. *Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_et.pdf [Kasutatud 15.03.2023].

European Union Agency for Fundamental Rights, 2021. *Crime, safety and victims- rights*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-crime-safety-victims-rights_en.pdf [Kasutatud 14.12.2022].

Frankland, A. & Brown, J., 2014. Coercive Control in Same-Sex Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence*, 29(1), pp. 15-22.

Golder, S., Connell, C.M. & Sullivan, T.P., 2012. Psychological Distress and Substance Use Among Community-Recruited Women Currently Victimized by Intimate Partners. *Violence against women*, 18(8), pp. 934–957.

Golding, J. M., 1999. Intimate Partner Violence as a Risk Factor for Mental Disorders: A Meta-Analysis. *Journal of Family Violence*, 14(2), pp. 99-132.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2007. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Heise, L., Moore, K. & Toubia, N., 1995. *Sexual Coercion and reproductive health: A focus on research*. New York: Population Council.

Heise, L. & Ellsberg, M., 1999. Ending violence against women. *Population Reports*, 27(4), pp. 1-44.

Hine, B., Wallace, S. & Bates, E. A., 2022. Understanding the Profile and Needs of Abused Men: Exploring Call Data From a Male Domestic Violence Charity in the United Kingdom. *Journal of interpersonal violence*, 37(17-18), pp. NP16992-NP17022.

Itzin, C., Taket, A. & Barter-Godfrey, S., 2010. *Domestic and Sexual Violence and Abuse : Tackling the Health and Mental Health Effects*. London: Taylor & Francis Group.

Jacobson, N. S., Gottman, J. M., Gortner, E., Berns, S. & Shortt, J. W., 1996. Psychological Factors in the Longitudinal Course of Battering: When Do the Couples Split Up? When Does the Abuse Decrease? *Violence and Victims*, 11(4), pp. 371-392.

Johnson, M. P., 2005. Domestic Violence: It's Not About Gender – Or Is It? *Journal of Marriage and Family*, 67(5), pp. 1126-1130.

Johnson, M. P. & Leone, J. M., 2005. The Differential Effects of Intimate Terrorism and Situational Couple Violence: Findings From the National Violence Against Women Survey. *Journal of Family Issues*, 26(3), pp. 322-349.

Johnson, M. P., 2006. Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women*, 12(11), pp. 1003-1018.

Justiitsministeerium, 2021. *Vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/vagivallaennetuse_kokkulepe_2021-2025_0.pdf [Kasutatud 21.10.2022].

Justiitsministeerium, 2023. *Vägivallakuriteod*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/vagivallakuriteod/> [Kasutatud 15.03.2023].

Justiitsministeerium, 2023. *Perevägivald ja ahistamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine/> [Kasutatud 15.03.2023].

Kadiani, A., Chaudhury, S., Saldanha, D., Neha, P. & Menon, P. 2020. Psychosocial profile of male perpetrators of domestic violence: A population-based study. *Industrial Psychiatry Journal*, 29(1), pp. 134-148.

Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M., 2015. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 19.01.2023].

Karistusseadustik (2001) RT I, 06.01.2023, 4.

Kase, H., 2004. *Lähisuhtevägivald*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M. & Nelson, C. B., 1995. Posttraumatic Stress Disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, 52, pp. 1048-1060.

Kriminaalasi T. A. süüdistuses KarS § 121 lg 2 p 2 järgi (2020) 1-19-3377.

Kriminaalmenetluse seadustik (2003) RT I, 11.03.2023, 24.

Kutin, J., Russell, R. & Reid, M., 2017. Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 41(3), pp. 269-274.

Langhinrichsen-Rohling, J., 2010. Controversies Involving Gender and Intimate Partner Violence in the United States. *Sex Roles*, 62(3), pp. 179-193.

Langhinrichsen-Rohling, J., Misra, T. A., Selwyn, C. & Rohling, M. L., 2012. Rates of Bi-directional versus Uni-directional Intimate Partner Violence Across Samples, Sexual Orientations, and Race/Ethnicities: A Comprehensive Review. *Partner Abuse*, 3(2), pp. 199-230.

Li, S., Levick, A., Eichman, A. & Chang, J. C., 2015. Women's Perspectives on the Context of Violence and Role of Police in Their Intimate Partner Violence Arrest Experiences. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(3), pp. 400-419.

Madise, Ü., Kalmo, H., Kask, O. & Pruks, P., 2020. *Eesti Vabariigi Põhiseadus kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Murray, C. E. & Crowe, A., 2017. *Overcoming the stigma of intimate partner abuse*. New York: Routledge.

Nguyen, T. & Larsen, S., 2011. Domestic Violence is Child Abuse: Prevalence of Witnessing Parental Violence. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 7(4), pp. 104-142.

Pastwa-Wojciechowska, B., Blazek, M., Kazmierczak, M. & Nakielska, A., 2013. psychological effects of abuse in female victims of domestic violence – a short report on Polish studies. *Current issues in personality psychology*, 1(1), pp. 39-42.

Pengpid, S. & Peltzer, K., 2020. Associations of physical partner violence and sexual violence victimization on health risk behaviours and mental health among university students from 25 countries. *BMC Public Health*, 20(1), pp. 1-10.

Perttu, S., Mononen-Mikkilä, P., Rauhala, R., & Särkkälä, P., 2001. *Ava silmad! Käsiraamat vägivalda kogenuid naistele*. Soome: Naisten Linja.

Pettai, I. & Proos, I., 2015. *Lähisuhtevägivald Eestis politsei pilgu läbi*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Norra_toetused/Koduse_ja_soopohise_vagivalla_vahendamise_programm/aruanne_politseitootajate_kusitus.pdf [Kasutatud 24.10.2022].

Pope, C., van Royen, P. & Baker, R., 2002. Qualitative methods in research on healthcare quality. *Qual Saf Health Care*, 11(2), pp. 148-152.

Quick, J. & Hall, S., 2015. Part two: Qualitative Research. *Journal of Perioperative Practice*, 25(7-8), pp. 129-133.

Rhodes, K. V., Houry, D., Cerully, C., Straus, H., Kaslow, N. J. & McNutt, L-A., 2009. Intimate Partner Violence and Comorbid Mental Health Conditions Among Urban Male Patients. *Annals of Family Medicine*, 7(1), pp. 47-55.

Riger, S., Ahrens, C. & Blickenstaff, A., 2000. Measuring Interference With Employment and Education Reported by Women With Abusive Partners: Preliminary Data. *Violence and Victims*, 15(2), pp. 161-172.

Riigikogu, 2018. *Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. Välisleping. RT II, 26.09.2017, 2.*

Rode, D., 2010. Typology of perpetrators of domestic violence. *Polish Psychological Bulletin*, 41(1), pp. 36-45.

Rode, D., Rode, M. & Januszek, M., 2015. Psychological characteristics of men and women as perpetrators of domestic violence. *Polish Psychological Bulletin*, 46(1), pp. 53-64.

Rogers, M.J. & Follingstad, D.R., 2014. Women's Exposure to Psychological Abuse: Does That Experience Predict Mental Health Outcomes? *Journal of Family Violence*, 29(6), pp. 595-611.

Ryan, F., Coughlan, M. & Cronin, P., 2007. Step-by-step guide to critiquing research. Part 2: qualitative research. *British Journal of Nursing*, 16(12), pp. 738-744.

Short, L. M, McMahon, P. M., Chervin, D. D., Shelley, G. A., Lezin, N., Sloop, K. S. & Dawkins, N., 2000. Survivors' Identification of Protective Factors and Early Warning Signs for Intimate Partner Violence. *Violence Against Women*, 6(3), pp. 272-285.

Siseministerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/vagivallaennetuse_kokkulepe_2021-2025_0.pdf [Kasutatud 24.10.2022].

Sotsiaalkindlustusamet, 2021. *Vägivalda kogemise uuring 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Uuringud/vagivalla_kogemise_uuring_2021_-_raport.pdf [Kasutatud 24.01.2023].

Stark, D. P. & Choplin, J., 2017. Seeing the wrecking ball in motion: ex parte protection orders and the realities of domestic violence. *Wisconsin journal of law, gender and society*, 32(1), pp. 13-64.

Stiller, A., Neubert, C. & Krieg, Y., 2022. Witnessing Intimate Partner Violence as a child and Associated Consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(21-22), pp. NP20898-NP20927.

- Stith, S. M., Smith, D. B., Penn, C. E. & Ward, D. B., 2004. Intimate partner physical abuse perpetration and victimization risk factors: A meta-analytic review. *Agression and Violent Behavior*, 10(1), pp. 65-98.
- Strobl, R., 2010. Becoming a Victim. Rmt: S. G. Shoham, P. Knepper & M. Kett, toim-d. *International handbook of victimology*. Boca Raton: CRC Press, pp. 3-25.
- Taccini, F., Rossi A. A. & Mannarini, S., 2022. Women's EmotionS, Trauma and EmpowerErMent (W-ES.T.EEM) study protocol: a psychoeducational support intervention for victims of domestic violence – a randomised controlled trial. *BMJ Open*, 12(8), pp. 1-9.
- Tolman, R. M. & Wang, H-C., 2005. Domestic Violence and Women's Employment: Fixed Effects Models of Three Waves of Women's Employment Study Data. *American Journal of Community Psychology*, 36(1-2), pp. 147-158.
- Verdun-Jones, S. N. & Rossiter, K. R., 2010. The Psychological Impact of Victimization. Rmt: S. G. Shoham, P. Knepper, M. Kett, toim-d. *International handbook of victimology*. Boca Raton: CRC Press, pp. 611-637.
- Walker, L., 2007. Descriptions of Violence and the Cycle of Violence. Rmt: Walker, L. E toim. *The Battered Woman Syndrome, Third Edition*. 3. trükk. New York: Springer Publishing Company, pp. 85-105.
- Walker, L., Shapiro, D, & Gill, K., 2007. Risk Assessment and Lethal Potential. Rmt: Walker, L. E toim. *The Battered Woman Syndrome, Third Edition*. 3. trükk. New York: Springer Publishing Company, pp. 107-144.
- Walker, L., 2007. The Battered Women Syndrome Study Overview. Rmt: Walker, L. E toim. *The Battered Woman Syndrome, Third Edition*. 3. trükk. New York: Springer Publishing Company, pp. 1-19.
- Watkins, P., 2005. Police Perspective: Discovering Hidden Truths in Domestic Violence Intervention. *Journal of Family Violence*, 20(1), pp. 47-54.
- Wolf, M. E., Ly, U., Hobart, M. A. & Kernic, M. A., 2003. Barriers to Seeking Police Help for Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence*, 18(2), pp. 121-129.

World Health Organization, 2005. *WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women: initial results on prevalence, health outcomes and women's responses*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43309> [Kasutatud 05.01.2023].

World Health Organization, 2012. *Intimate partner violence*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-12.36> [Kasutatud 22.11.2022].

World Health Organization, 2012. *Sexual violence*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77434/WHO_RHR_12.37_eng.pdf;jsessionid=39F7CF1521E279C9EA4D4E09B89A178F?sequence=1 [Kasutatud 09.04.2023].

World Health Organization, 2013. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against woman*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85240/9789241548595_eng.pdf;jsessionid=E6BB22F2E5C801B356C59215A929A12F?sequence=1 [Kasutatud 15.03.2023].

World Health Organization, 2022. *World report on violence and health*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615> [Kasutatud 14.12.2022].

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html> [Kasutatud 19.01.2023].

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 30.10.2022].

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Töö koostamise etapid (autori koostatud) lk 27

Joonis 2. Intervjueeritavate jagunemine prefektuuride vahel (autori koostatud) lk 29

Tabel. Intervjuude iseloomustavad näitajad (autori koostatud) lk 29

Lisa 1. Fookusgrupi intervjuu küsimused

1. Kui reageerite lähisuhtevägivalla väljakutsele, siis kuidas tuvastate, kes on ohver?
2. Kirjeldage lähisuhtevägivalla ohvrit.
3. Kirjeldage juhtumeid, kus ohvri ära tundmine on osutunud keeruliseks.
4. Kui sageli olete olnud kolleegiga erineval arvamusel? Kirjeldage juhtumeid.
5. Mis erinevus on süsteemsel ja situatsioonilisel vägivallal?
6. Kuidas te sisustate mõiste „kahepoolne vägivald“? Kui palju olete enda töös kokku puutunud kahepoolse vägivallaga?
7. Millise vormi – süsteemne vägivald, situatsiooniline vägivald, vägivaldne vastupanu, vastastikune vägivaldne kontroll – puhul on kõige raskem tuvastada ohvrit? Põhjendage.
8. Millised on need aspektid, mis põhjustavad eksimusi ohvri tuvastamisel?
9. Mida tähendab teie jaoks lähisuhe?
10. Üks võtmesõnu lähisuhtevägivalla juhtumi hindamisel on võimu ja kontrolli esinemine. Kuidas te selle esinemise juhtumist tuvastate?
11. Kuidas te hindate enda teadmisi lähisuhtevägivalla temaatikast? Milles tunnete end kindlana? Mida jääb vajaka?
12. Milliseid võimalusi võiks Politsei- ja Piirivalveamet pakkuda patrullpolitseinikele teadmiste omandamiseks lähisuhtevägivalla temaatikast? Kuidas Politsei- ja Piirivalveamet saaks muul moel toetada patrullpolitseinike tööd lähisuhtevägivalla juhtumites?

Lisa 2. Vägivalla erivormide lühikirjeldused

süsteemne e. instrumentaalne vägivald

– üks paarilistest on vägivaldne ja kontrolliv ning tema tegevus põhineb käitumismustril

situatsiooniline e. reaktiivne vägivald

– vägivaldne tegevus, kuid mitte kontrolliv; põhineb tunnetel ning vajaka jäävatel oskustel probleeme lahendada

vägivaldne vastupanu – mittekontrolliv

vägivald vastuseks vastaspoole kontrollivale agressioonile. Selle alla liigitub näiteks enesekaitsevägivald.

vastastikune vägivaldne kontroll –

vägivald, kus mõlemad pooled kasutavad teineteise suhtes kontrollivat agressiooni

(Johnson & Leone, 2005, pp. 323-324; Johnson, 2006, pp. 1006, 1010; autori koostatud)

Lisa 3. Koodipuu

KATEGOORIA/KOOD	Koodi esinemine intervjuudes
KATEGOORIA 1 OHVRI TUVASTAMISE VIIS	
Kood 1 Teataja kui ohver	6
Kood 2 Professionaalse kogemuse pinnalt otsustamine	5
Kood 3 Info vahetult tunnistajalt	7
Kood 4 Osapoolte eraldamine ja küsitlemine	11
Kood 5 Loobumine eelarvamustest	7
Kood 6 Konflikti provokaator kui vägivaldseja	2
Kood 7 Ohvri tuvastamine ei ole ilmtingimata vajalik	7
Kood 8 Infovahetus teiste patrullide ja juhtimiskeskusega	5
Kood 9 Varasem kokkupuude konkreetse perekonnaga	4
Kood 10 Füüsiliste vigastuste määravus	4
KATEGOORIA 2 OHVRI TUNNUSED	
Kood 1 Füüsilised vigastused	6
Kood 2 Nutab	4
Kood 3 Ettearvamatu	9
Kood 4 Hirmul	11
Kood 5 Teeskleb – reageerib aset leidnud vägivaldale emotsionaalselt tugevamini kui peaks	3
Kood 6 Aktsepteerib vägivalda	5
Kood 7 Vägivallatsejast majanduslikult sõltuv	3
Kood 8 Haltetseb vägivallatsejat	1
Kood 9 Eitab juhtunut	9
Kood 10 Endasse tõmbunud	3
Kood 11 Tunneb häbi	1
KATEGOORIA 3 VÄGIVALLATSEJA TUNNUSED	
Kood 1 Agressiivne	2
Kood 2 Kõrge enesekontroll	5
Kood 3 Ei tee politseiga koostööd	2
Kood 4 Allutab ohvri enda taatele	5
Kood 5 Kontrolliv	3
Kood 6 Ohvrist sõltuv	1

Kood 7 Majanduslikult kontrollival positsioonil	3
Kood 8 Provotseeriv	1
Kood 9 Hea suhtleja	2
KATEGOORIA 4 JUHTUMID, KUS OHVRI ERISTAMINE VÄGIVALLATSEJAST ON KEERULINE	
Kood 1 Esmakordne väljakutse	2
Kood 2 Vaimne vägivald	6
Kood 3 Vägivaldne vastupanu	3
Kood 4 Vastastikune vägivaldne kontroll	10
Kood 5 Vägivallatseja kaitsmiseks ohver valetab	3
Kood 6 Osapoolte vastuolulised ütlused	6
Kood 7 Üks või enam osapool keeldub olukorda selgitamast	2
Kood 8 Osapooled alkoholihoobe tõttu mitteadekvaatsed	3
KATEGOORIA 5 TEGURID, MIS SEGAVAD TUVASTAMAST OHVRIT	
Kood 1 Vägivallatseja veenvus	7
Kood 2 Soostereotüüpsed eelarvamused	3
Kood 3 Patrullpolitseiniku pinnapealsus	6
Kood 4 Patrullpaariliste vajaka jääv infovahetus	2
Kood 5 Hoiak, et laps on ohver	1
Kood 6 Hoiak, et lapsevanem vastutab ise enda vägivaldse lapse käitumise eest	3
Kood 7 Eelarvamus, et teataja on ohver	3
KATEGOORIA 6 TEADMISED LÄHISUHTEVÄGIVALLA TEMAATIKAST	
Kood 1 Lähisuhte sisuliselt valesti mõistmine	5
Kood 2 Vajadus koolituste järele	5
Kood 3 Puudub vajadus koolituste järele	5
Kood 4 Soov saada (rohkem) tagasisidet	11
Kood 5 Soov kuulda rohkem kolleegide kogemusi	5